

35

Groenhaert Chapel

Louwaage
FM

HEUVELLAND

Beheerplan Bayernwald

BESCHERMING 5 MAART 2019

landscheschuur Fm

buro voor vrije ruimte

Colofon

PROJECT Beheerplan Bayernwald

SITUERING Voormezelestraat 2B
8953 Wijtschate (Heuvelland)

IN OPDRACHT VAN

Gemeentebestuur Heuvelland

Bergstraat 24
8950 Heuvelland

OPGEMAAKT DOOR

buro voor vrije ruimte – tuin- en landschapsarchitecten bvta

Raas van Gaverestraat 67b, 9000 GENT

T. +32 9 225 56 65 – www.bvvr.be

Projectleider

Hans Druart

Auteurs/redactie

Maxime Jocqué, Hans Druart en Koen Baert

Stuurgroep

buro voor vrije ruimte – tuin- en landschapsarchitecten bvta
Gemeente Heuvelland
Agentschap Onroerend Erfgoed

Inventarisatie

Maxime Jocqué, Ben Derijcker, Hans Druart

Illustraties/fotografie

buro voor vrije ruimte, tenzij anders vermeld

Publicatiedatum

dd. juli 2019 – definitieve versie

© Gehele of gedeeltelijke overname of verveelvoudiging op welke wijze dan ook van delen uit dit beheersplan is niet toegestaan, tenzij hiervoor uitdrukkelijk schriftelijke toestemming is verleend door de auteur/redactie

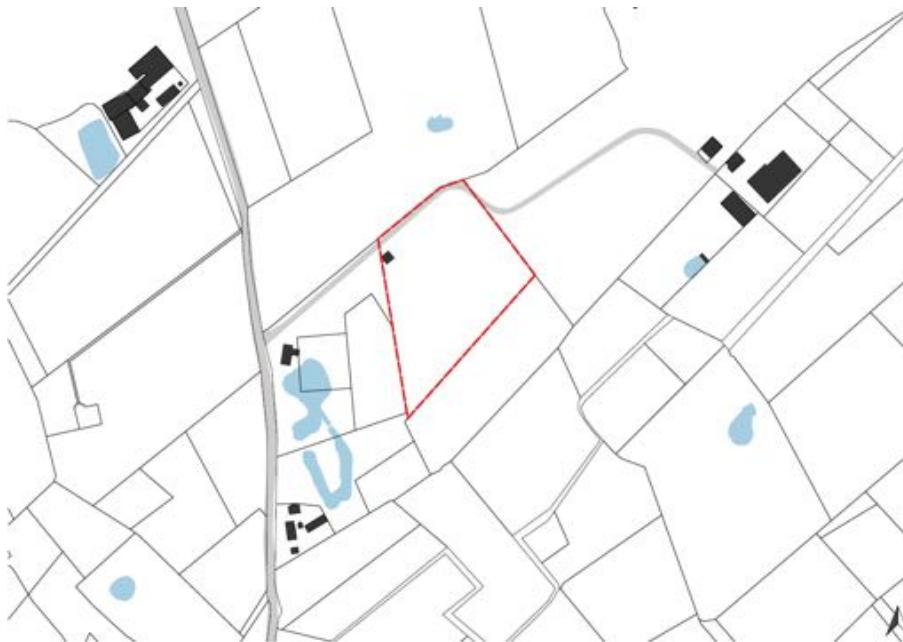
Colofon.....	3
1. Identificatie	6
1.1. Kadastraal overzicht	6
1.2. Fotografisch overzicht van het beschermd goed in zijn context	7
1.3. Geografische situering	9
1.4. Beleidskader	10
1.5. Juridisch kader	10
1.6. Uittreksel landschapsatlas	11
1.7. Ligging in speciale beschermingszones	18
2. Historische nota.....	21
2.1. Het landschap in de 18de en 19de eeuw	22
2.2. Bayernwald tijdens de Eerste Wereldoorlog.....	25
2.3. Het naoorlogse landschap	31
2.4. Bayernwald wordt 'Frauenlob'	32
2.5. Herstel en reconstructie van Bayernwald	35
3. Inventaris huidige toestand en toestandrapport	36
3.1. Algemene beschrijving en ruimtelijke context.....	36
3.2. Beschrijving van het bouwkundig erfgoed	40
3.3. Beschrijving van het landschappelijk erfgoed	52
3.4. Beschrijving van het archeologisch erfgoed	62
3.5. Beschrijving van de overige elementen	64
3.6. Aandachtspunten en potenties	68

4.	Erfgoedwaarden	69
5.	Beheersvisie en doelstellingen	70
5.1.	Doelstellingen	72
5.1.	Open Erfgoed	88
5.2.	ZEN-erfgoed	92
6.	Maatregelen	93
6.1.	Herstel, instandhouding en duurzaam onderhoud van het bouwkundig erfgoed.....	94
6.2.	Landschappelijke inpassing van de historische site	95
6.3.	Optimaliseren van de interne circulatie, integrale toegankelijkheid en recreatieve ontsluiting	96
7.	Opvolging en evaluatie.....	97
7.1.	Restauratiewerken.....	97
7.2.	Onderhoud en beheer.....	97
8.	Bijlagen.....	99

1. Identificatie

1.1. Kadastraal overzicht

- Gemeente: Heuvelland
- Afdeling: 1 Wijtschate
- Sectie: A
- Perceel: 0389/00W000 (16495.96 m²)
- Eigenaar: Dhr. René Declercq (namens NV Kroonaard)
- Beheerder: Gemeentebestuur Heuvelland (bijlage beheerovereenkomst)
- Adres: Voormezelestraat 2B, 8953 Wijtschate (Heuvelland)

Figuur 1 - GRB met aanduiding van de site (geo.onroerendergoed.be)

1.2. Fotografisch overzicht van het beschermd goed in zijn context

Figuur 2 – Luchtfoto met situering van de beschermde site ([google.com/maps](https://www.google.com/maps))

Figuur 3 – Diverse overzichtfoto's van het beschermd goed in zijn context

1.3. Geografische situering

De site Bayernwald ligt ten noorden van het dorp Wijtschate, Heuvelland, op een hoogte van ca. +41.00 TAW. Door deze strategische ligging met zicht op het westen richting Ieper, speelde deze plek een belangrijke rol tijdens de Eerste Wereldoorlog, die gedurende vier jaar het hele landschap van de Westhoek zou hertekenen. De site Bayernwald staat dan ook in het teken van de herinnering aan deze oorlog, doordat een gedeelte van de Duitse vesting werd gereconstrueerd. De opengestelde site beslaat slechts een deel van het beschermde perceel (zie inventarisatie).

De beschermde site is bereikbaar via de Voormezelestraat en is gelegen op de hoek van het beboste perceel. In de nabije omgeving zijn in het reliëf van het landschap nog verschillende kraters waar te nemen, als stille getuigen van de *Groote Oorlog*.

Figuur 4 - Topografische kaart (www.ngi.be/topomapviewer/)

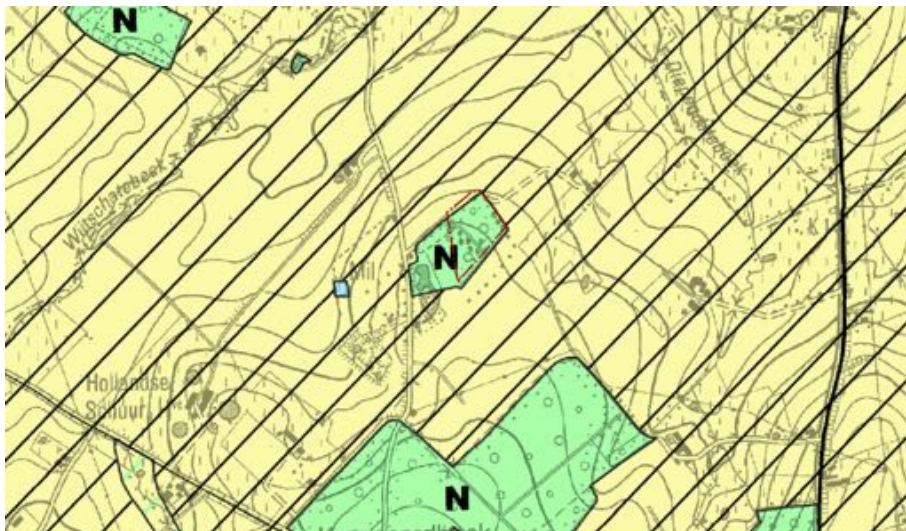
1.4. Beleidskader

In de studie *Masterplan Herinneringspark 2014-2018* is de Bayernwaldsite opgenomen in het netwerk van historische militaire sites doorheen de Westhoek. Er worden echter geen concrete visie of inrichtingsvoorstel betreffende Bayernwald geformuleerd. Het is wel aangewezen om (nieuwe) ontwikkelingen inzake inrichting en openstelling te kaderen binnen dit ruimere beleidskader.

1.5. Juridisch kader

1.5.1. Gewestplan

Het gewestplan toont het landbouwlandschap rond Wijtschate als landschappelijk waardevol agrarisch gebied. De kleine bosgebiedjes rondom de dorpskern zijn aangeduid als natuurgebied (N). Het volledige beschermde perceel van de Bayernwaldsite is binnen zo'n bosgebied gelegen. De opengestelde site is echter geen bos, maar omvat diverse solitaire bomen.

Figuur 5 - Uittreksel gewestplan (www.geopunt.be)

1.6. Uittreksel landschapsatlas

1.6.1. Relictzones

De site is gelegen binnen de relictzone *Vijvergebied Zillebeke en vallei van de Wijtschatebeek* (R30081)¹:

- Herkenbaarheid: 2
- Samenhang: 2
- Gaafheid: 2

Wetenschappelijke waarde

Dit gebied ligt aan de voet van de West-Vlaamse heuvels en vormt een uitgehold bekken, dat naar leper toe meer afhelt. Binnen dit bekken zijn brede reliëfgolven gemodelleerd door de ZW-NO gerichte bovenloop van de leperlee en de Rattestaartbeek.

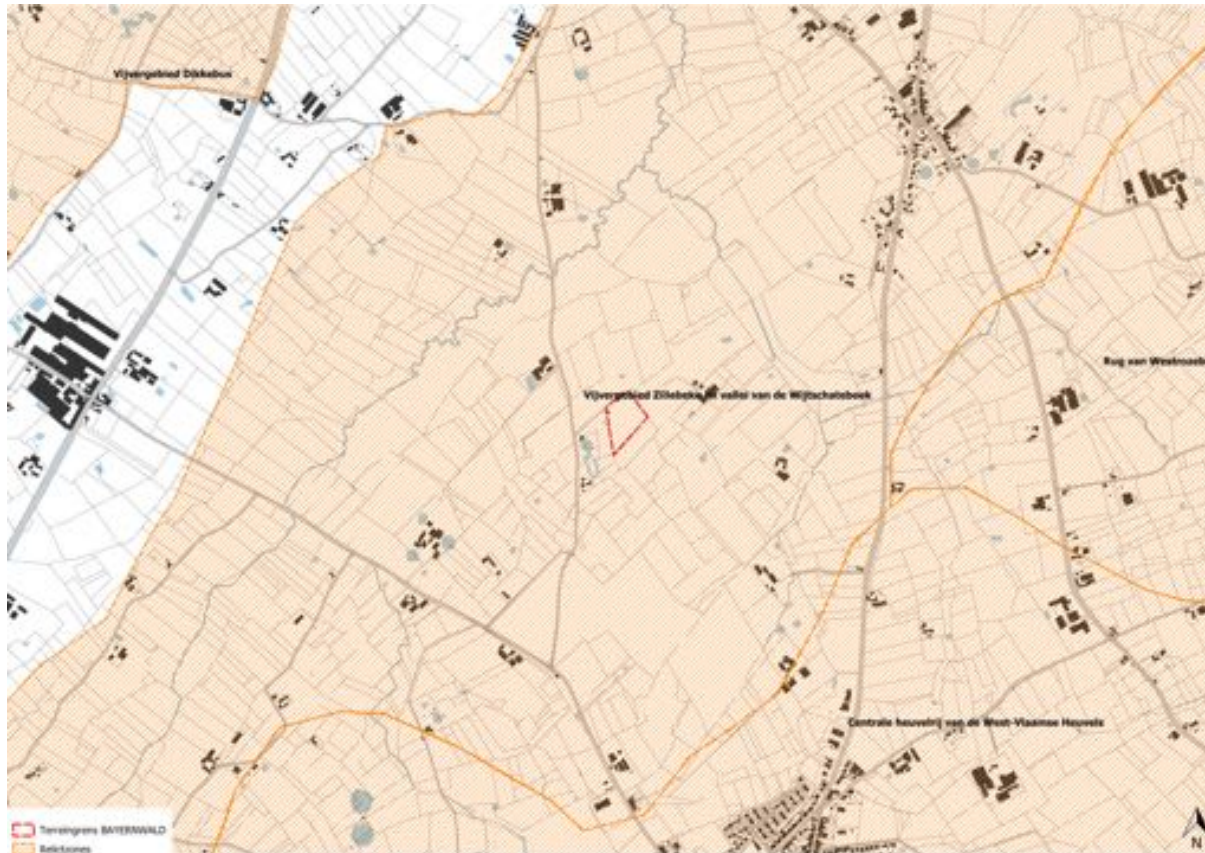
Historische waarde

Hoofdstructuur grotendeels volgens 18de eeuw (richting percelering, wegen, beken). Op de kaart van Ferraris bevinden zich “moerassige weiden”. De weidepercelen vormen dan langgestrekte stroken die omsloten zijn door hagen. Opgaande bomen lijnen de wegen af. Talrijke bomen bevinden zich rondom de boerderijen. Vijver is gevormd door het afdammen van de Vijverbeek en functioneert al vanaf de middeleeuwen in de drinkwatervoorziening van de stad Ieper. Ten zuiden van Ieper ligt een uitzonderlijk belangrijk archeologisch gebied. Een middeleeuwse buitenwijk van de stad (Sint-Michielsparochie - Verdrongen Weide), kloosterterreinen en heerlijkheden zijn dan nog maar de gekende ingrediënten. De bewoning in de rest van het gebied is zeer verspreid en refereert naar een middeleeuwse ontginning. Tijdens WOI vormt het gebied het toneel van talrijke veldslagen en het hele gebied wordt als het ware omgewoeld: alle bomen, hagen en boomgaarden verdwijnen hierdoor. Verschillende militaire begraafplaatsen, monumenten, mijntrechters en loopgraven refereren naar WOI. Er is een grote dichtheid van goed bewaarde oorlogsrelicten zowel boven- als ondergronds, getuigen van WOI (fenomenen van nationaal en internationaal belang).

¹ <http://onroenderfgoed.github.io/la2001/relictzones/R30081.html>

Esthetische waarde

Als een groen lint loopt de Komense Vaart doorheen het gebied. Het landgebruik is gemengd, de percelering grootschalig. Het landschap is tamelijk open. Erfbeplanting en bomenrijen langs enkele wegen en beken brengen wat afwisseling. In het zuidelijke deel komen ook enkele bosjes voor. Percelering overwegen groot en langgerekt gelegen op de natte gronden rond de vijver.

Figuur 6 - Relictzones aan Wijtschate (GIS-data via agiv.be)

1.6.2. Landschapsatlasrelicten

De site ligt volledig in het in 2013 vastgestelde landschapsatlasrelict (ankerplaats) *leperse vestingen en omgeving, bossen ten zuiden en heuvelrug Wijtschate-Mesen*². Dit gebied wordt als volgt omschreven³:

Natuurwetenschappelijke waarde

De natuurwetenschappelijke waarde wordt gevormd door de dominante aanwezigheid van een zuidwest-noordoost gerichte heuvelrug als gevolg van tertiaire, erosiebestendige kleiige lagen en kwartaire grindafzetting, tevens waterscheidingskam tussen Leie- en IJzerbekken. De specifieke geologische opbouw met afwisseling van tertiaire zandige en kleiige lagen resulteert in bronniveaus op verschillende plaatsen. De ondiepe, weinig doorlatende lagen veroorzaken tijdelijk stuwwater. Door terugschrijdende bronerosie wordt de heuvelkam versneden tot een golvende helling met afwisselend interfluviale ruggen en valleitjes. Enkele beken hebben nog een vrij natuurlijk meanderend verloop en hun valleien hebben een asymmetrische vorm die stroomafwaarts meer uitgesproken is. De specifieke tertiaire geologie, met afwisselend watervoerende en niet-watervoerende lagen en aan de basis de zware leperiaanse klei, veroorzaakt verglijdingen op steile hellingen. De dikte van het quartair dek, die gemiddeld rond de 5m schommelt, kan daardoor op die plekken sterk variëren. De herhaaldelijke verglijdingen en instorting van de sleufhellingen waren er de oorzaak van dat het Kanaal Ieper-Komen nooit in gebruik kon worden genomen en sindsdien ontwikkelde tot een rijk en gevarieerd natuurgebied met alle successiestadia van open water, moeras en bos.

Reliëf en bodemcondities zijn in belangrijke mate bepalend geweest voor de differentiatie van het grondgebruik, wat resulteerde in een opvallend contrast tussen de bosrijke heuvelrug en de oude landbouwgebieden van de brede valleigebieden. De beboste plekken met een langdurig, ononderbroken bosgebruik worden gekenmerkt door de aanwezigheid van een zogenaamde oud-bosflora. De heiderelicten op deze plaatsen getuigen zowel van specifieke bosgebruiken (hakhoutbeheer), van perioden van bosdegradatie (wastines) en van de voedselarme bodemcondities. De heide- en oud-bosflora geven aan de bossen een hoge natuurbehoudswaarde.

In het huidige landbouwlandschap herinneren de (knot)bomen, houtkanten, bomenrijen en haagrelicten langs perceelsranden en waterlopen, samen met enkele zeer schaarse half-natuurlijke graslandvegetaties, aan de traditionele landbouwgebruiken die tot 18de -19de eeuw in voege waren. Behalve een cultuurhistorische hebben ze een landschapsecologische waarde. Poelen zijn nog wijd verspreid aanwezig en niet zelden ontstaan als bom- of mijnkrater, ze zijn van belang als habitat voor amfibieën. Het laaggelegen moeras- en meersengebied van de Verdrongen Weide en de Zillebeke Vijver (Ieper) komt

² <https://id.erfgoed.net/besluiten/5199>

³ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/10453>

sinds de herinrichting (1995) tijdens de wintermaanden opnieuw onder water te staan. De begroeiing verwijst naar een eeuwenlang stabiel grondgebruik als vijver, grasland of rietmoeras. In het winterhalfjaar is het gebied nu een belangrijke rust- en foerageerplek voor water- en moerasvogels.

Er zijn sterke relaties tussen reliëf, hydrologische omstandigheden en bodem enerzijds en (historisch) grondgebruik anderzijds: langdurig bos op marginale gronden en steile flanken; grasland op steile valleiflanken, in natte beekdalen en op kleibodems, akkers op beter bewerkbare en van nature meer vruchtbare plekken. Het langdurig stabiel grondgebruik in combinatie met specifieke abiotische condities wordt weerspiegeld in specifieke, ecologisch waardevolle habitats en flora (bos met oud-bosplanten en heiderelicten, mesotroof elzenbroekbos, licht bemeste, natte graslanden).

De historische waarde wordt bepaald door de aanwezigheid van bossen op de heuvelrug, als delen van een ooit veel uitgestrekter en aaneengesloten areaal, dat een groot deel van de ankerplaats domineerde in de 18de eeuw, en mogelijk ook voordien, en in de tweede helft van de 19de eeuw in aanzienlijke mate reduceerde en fragmenteerde. Vooral de bossen in het bezit van de Ieperse gasthuizen (Gasthuisbossen) bleven na de Franse Revolutie gespaard van onteigening en verkoop. Als gevolg van hun ligging in de frontzone van de Ieperboog werden ze tijdens de Eerste Wereldoorlog verwoest, maar nadien meestal heraangeplant. Momenteel zijn ze nog steeds in het bezit van het OCMW. Ondanks het eeuwenlange, dynamische spanningsveld tussen landbouw- en bosgebruik als gevolg van demografische en economische omstandigheden, getuigt de huidige ligging van de bossen op de heuvelrug van de voor landbouw ongeschikte fysisch-geografische terreinkenmerken. Het 18de-eeuwse landbouwlandschap transformeerde als gevolg van de industriële ontwikkelingen en economische factoren in de daaropvolgende twee eeuwen van een kleinschalig bocagelandschap met verspreide bebouwing naar een open, grootschalig landbouwgebied waarin het akkergebruik nog steeds domineert en graslanden beperkt zijn tot beekbegeleidende stroken, steile hellingen en huiskavels. Ondanks de grondige transformatie bleef de basisstructuur bewaard: verspreide bebouwing met weilanden dicht tegen de hoeve en de akkers op enige afstand.

Behalve Ieper kende ook het kleinere Mesen dankzij de lakenindustrie een voorspoedige stadsontwikkeling in de volle middeleeuwen, later zou de stad verpauperen. Ook de dorpen Zillebeke, Voormezele en Wijtschate dragen een oude dorpsontwikkeling in zich. Mesen en Voormezele hebben onder meer een abdijgeschiedenis. Als gevolg van de specifieke ontwikkelingen tijdens de initiële fase van de Eerste Wereldoorlog en de bijzondere ligging van de heuvelrug rond Ieper werd de ankerplaats het toneel van een jarenlange stellingenoorlog waarbij het landschap volledig verwoest werd. Ook de betrokken steden en dorpen werden volledig of nagenoeg volledig verwoest. Na de oorlog werden de meeste landschapsstructuren naar het vooroorlogse voorbeeld hersteld: wegen, percelen, bossen en hoeves werden op nagenoeg dezelfde plek heraangelegd. Ook in de stads- en dorpskernen werd geopteerd voor een systematische wederopbouw. Door het specifieke materiaalgebruik, de gekozen bouwtypologieën, de toegepaste stijlen en de gevolgde stedenbouwkundige principes, nauw verbonden met de ideologie en de pragmatiek van het wederopbouwproject, ontstond een samenhangend wederopbouwlandschap dat geënt was op de vooroorlogse landschapspatronen. Samen met de talrijke oorlogsmonumenten, gedenktekens, militaire

begraafplaatsen, mijnkraters en relictten van het pokdalig oorlogslandschap herinnert het wederopbouwlandschap aan de belangrijke strategische ligging van de heuvelrug en bepaalt het nog steeds de huidige aanblik van het landschap waaraan het tevens een eigen identiteit geeft. Alle gebouwen uit de wederopbouwperiode zijn van een zekere historische waarde, omdat ze vertellen over het wederopbouwproject, de praktische uitvoering en de ideeën die eraan ten grondslag liggen. Sommige van deze gebouwen hebben ook een monumentale waarde omdat ze bewust opgericht werden of een constructie bezitten met de bedoeling iets te herdenken, bijvoorbeeld de Menenpoort (Ieper) als exponent hiervan. Ook de hoeves die door het Koninklijk Gesticht van Mesen werden gebouwd en later zijn heropgebouwd zijn bijzonder waardevol door de rijkheid aan geaccentueerde streekeigen bouwelementen.

De nabijheid van Ieper is mee bepalend geweest voor de landschapsontwikkeling in de ankerplaats. Eén van de vier buitenwijken, de Sint-Michielsparochie situeerde zich in de 13de en 14de eeuw in de Verdrongen Weide die in de 17de en 18de eeuw werd gebruikt om door middel van onderwaterzetting de stad te verdedigen. Naar aanleiding van de recente inrichting van het gebied ten behoeve van de drinkwatervoorziening werden de sporen van de middeleeuwse buitenwijk blootgelegd. Voor de middeleeuwse watervoorziening werden onder meer de Vijverbeek en de Bellewaardebeek afgedamd wat het ontstaan gaf aan de Zillebeke Vijver en Bellewaerde Vijver. De 17de-18de-eeuwse Vaubanvestingen zijn goed bewaard gebleven in het zuiden en oosten van de stad. In de 19de eeuw werden deze vestingen omgevormd tot een parkpromenade in landschappelijke stijl. Hoewel de parkaanleg ervan in beide wereldoorlogen verwoest werd, weerspiegelt de huidige heraanleg ervan nog steeds het oorspronkelijke ontwerp. Het kanaal Ieper-Komen getuigt ondertussen van de 19de-eeuwse economische belangen en de drang om Ieper via het waterwegennet toegang te verschaffen tot het Waalse steenkoolbekken. Het onafgewerkte en ongebruikte kanaal en de bijhorende sluizen vormen een waardevol industrieel waterbouwkundig erfgoed.

Esthetische waarde

De esthetische waarde wordt bepaald door de grote natuurlijke reliëfverschillen, veroorzaakt door de hydrografie, die zorgen voor een visueel-ruimtelijke compartimentering. De hogere ligging van de heuvelrug valt vanuit het open landbouwlandschap op en de bossen bovenop deze heuvelrug versterken deze visuele begrenzing. Aan weerszijden van de heuvelrug zijn panoramische vergezichten mogelijk. Minder verreikende zichten zijn talrijk vanuit de beekvalleien naar de heuvelkam.

De steilste hellingen van de heuvelrug worden vaak als grasland gebruikt. De bijzondere positie in het landschap en het contrasterende grondgebruik in een overigens door akkers gedomineerd landschap zorgt voor markante terreinovergangen, bijvoorbeeld nabij 'Bellewaerde Ridge', op de oostflank van de Bassevillebeek en in de valleien van de Wijtschatebeek en Steenbeek. Op kleinere schaal vormen ook de kanaalsleuf (domein Palingbeek) en de spoorwegsleuf (nabij Hill 60) door hun lagere ligging doorheen de heuvelrug, met aan weerszijden een steile helling, een markant en visueel aantrekkelijk geheel. Eveneens markant is de contrasterende overgang tussen het Ieperse stadscentrum en het buitengebied via de goedbewaarde vestingstructuren

en het waterrijke voorland (Verdronken Weide en Zillebeke Vijver). De geometrische structuur van de vestinggrachten is goed herkenbaar en wordt geaccentueerd door bomenrijen en parkaanleg. Door hun authenticiteit, intactheid, monumentale vormgeving en ligging hebben enkele oorlogsmonumenten een grote artistiek-landschappelijke waarde, bijvoorbeeld Hill 60, Hill 62 en de Menenpoort. Een bijzondere bijdrage aan de belevingswaarde van het landschap wordt geleverd door de talrijke opvallende Britse begraafplaatsen waarin architectuur en aanleg een grote rol speelden en die steeds was geïnspireerd op het als tijdloos beschouwde neoclassicisme.

Sociaal-culturele waarde

De sociaal-culturele waarde wordt getypeerd door de dominante aanwezigheid van openbare bossen op de heuvelrug. Deze bossen werden vanaf de 13de eeuw door rijke patriciërs aan leperse liefdadigheidsinstellingen geschonken, die ze op hun beurt nog eeuwenlang in handen zouden houden waardoor ze, heraangeplant na de Eerste Wereldoorlog, tot op vandaag openbaar bos zijn gebleven. Deze zogenaamde Gasthuisbossen zijn eigendom van het OCMW en als provinciedomein publiek toegankelijk waardoor ze een belangrijke recreatieve functie hebben gekregen in de hedendaagse vrijetijdsbesteding van de bevolking in de wijde omgeving ervan.

De oorlogserfenis van de 'leperboog' geeft het landschap een bijzondere herinnering- en belevingswaarde waardoor jaarlijks vele duizenden bezoekers worden aangetrokken. Het Eerste Wereldoorlogstoerisme en meer en meer ook de beleving van het platteland draagt bij aan de sociaal-culturele waarde van het gebied. In de ankerplaats zijn in dit opzicht vooral de Britse begraafplaatsen en de talrijke, verspreide relictten van militaire infrastructuur een trekpleister. Ook het langgerekte snoer van mijnkraters op de heuvelrug tussen Sint-Elooi en Mesen over Wijtschate, die herinnert aan de Mijnslag van 17 juni 1917, draagt bij aan de sociaal-culturele waarde. De tot vaak diepe waterplassen geëvolueerde kraters vormen stille plekken van herdenking, bijvoorbeeld de Spanbroekmolentrechtter of zogenaamde 'Pool of Peace'. Een door zijn omvang bijzonder herdenkingsmonument is de Menenpoort inclusief de hiermee onlosmakelijke verbonden Last Post-ceremonie. Het draagt samen met de andere oorlogssites en musea in de buurt (Zonnebeke en Ieper) bij tot de beleving van en herinnering aan het oorlogsverleden. Het huidige landschap is echter in aanzienlijke mate het resultaat van de wederopbouw na de Eerste Wereldoorlog (1920-1924). Het betreft niet alleen woonkernen met huizen en andere gebouwen maar ook de inrichting en het herstel van het platteland zelf. De Gasthuisbossen bijvoorbeeld werden nagenoeg volledig heraangeplant in deze periode. Het bouwkundig erfgoed dat volgens de wederopbouwarchitectuur werd opgericht heeft een historische en een sociaal-culturele betekenis, enerzijds als uitdrukking van de historische tijdsgeest, anderzijds als hedendaagse herinnering aan de naoorlogse periode.

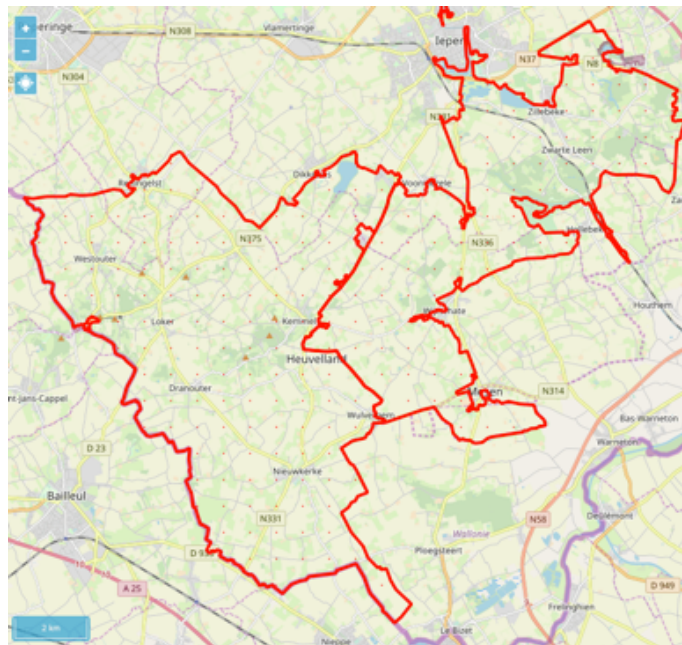
Ruimtelijk-structurende waarde

De ruimtelijk-structurende waarde uit zich door het natuurlijk reliëf en in het bijzonder door de zuidwest-noordoost georiënteerde heuvelrug, tevens de waterscheiding tussen het Leie- en het IJzerbekken. De ligging van de heuvelrug is bepalend voor het grondgebruik en de ligging van lokale wegen.

Bossen zijn beperkt tot de landbouwkundig minderwaardige gronden op de heuvelrug en steile en vochtige hellingen. Akkers zijn dominant in het westelijke en lager gelegen deel van de ankerplaats. De flanken van de heuvelrug zijn versneden door beekvalleien, die de ruimte daardoor verder compartimenteren. Beekbegeleidende houtige begroeiing en graslandstroken maken de beekvalleien hier en daar nog goed herkenbaar. Het oude wegenpatroon wordt gedicteerd door het reliëf: hoofdwegen meestal op de grote heuvelrug, kleinere wegen vaak op de ruggen tussen de beekvalleien.

De heuvelrug, geaccentueerd door bossen, is de meest dominante reliëfvorm binnen de ankerplaats. Deze wordt alleen kunstmatig versneden door de sleuf van het Kanaal Ieper-Komen en door de spoorweg Ieper-Kortrijk die daardoor de natuurlijke landschapseenheden fysiek scheiden.

De kerktorens van Wijtschate en Mese en de Vredestoren bij Mese vormen door hun ligging op de hoogste punten van de heuvelrug en door hun kenmerkende vorm bakens in het landschap. Buiten de grenzen van de ankerplaats zijn de torens van Ieper, de Kemmelberg en de andere toppen van de West-Vlaamse getuigenheuvels belangrijke herkenningspunten. De vestinggrachten van Ieper begrenzen de stedelijke ruimte en zorgen voor de scheiding van de dichtbevolkte stad en het schaars bebouwde buitengebied. De Menenpoort is binnen de vestingstructuren een opvallend baken.

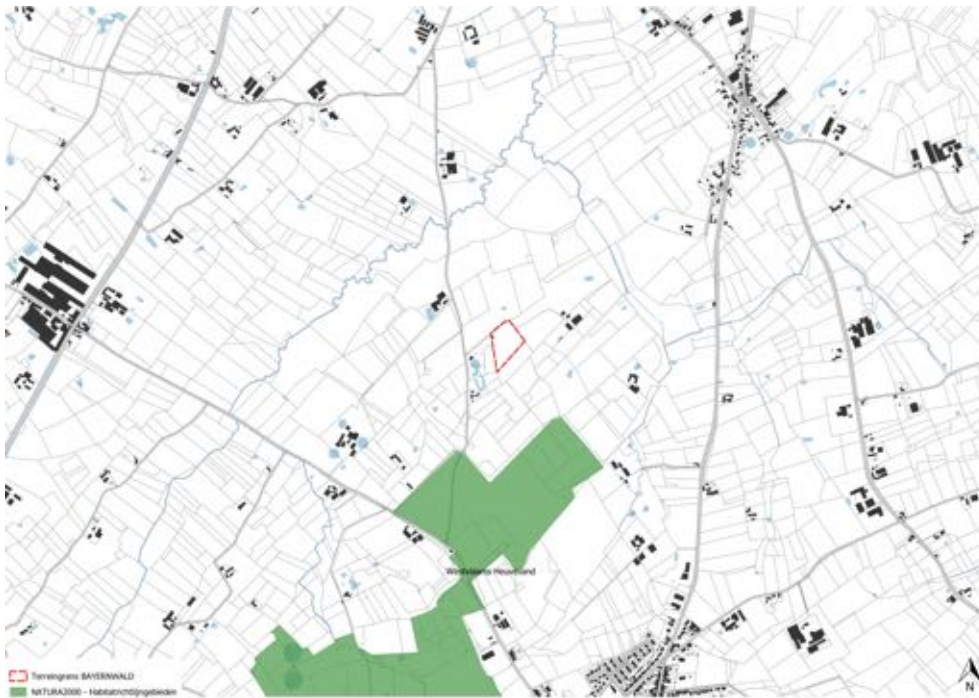

Figuur 7 – Aanduiding West-Vlaamse heuvels en omgeving / Ieperse vestingen en omgeving, bossen ten zuiden en heuvelrug Wijtschate-Mese (via onroerendergoed.be)

1.7. Ligging in speciale beschermingszones

1.7.1. Natura 2000

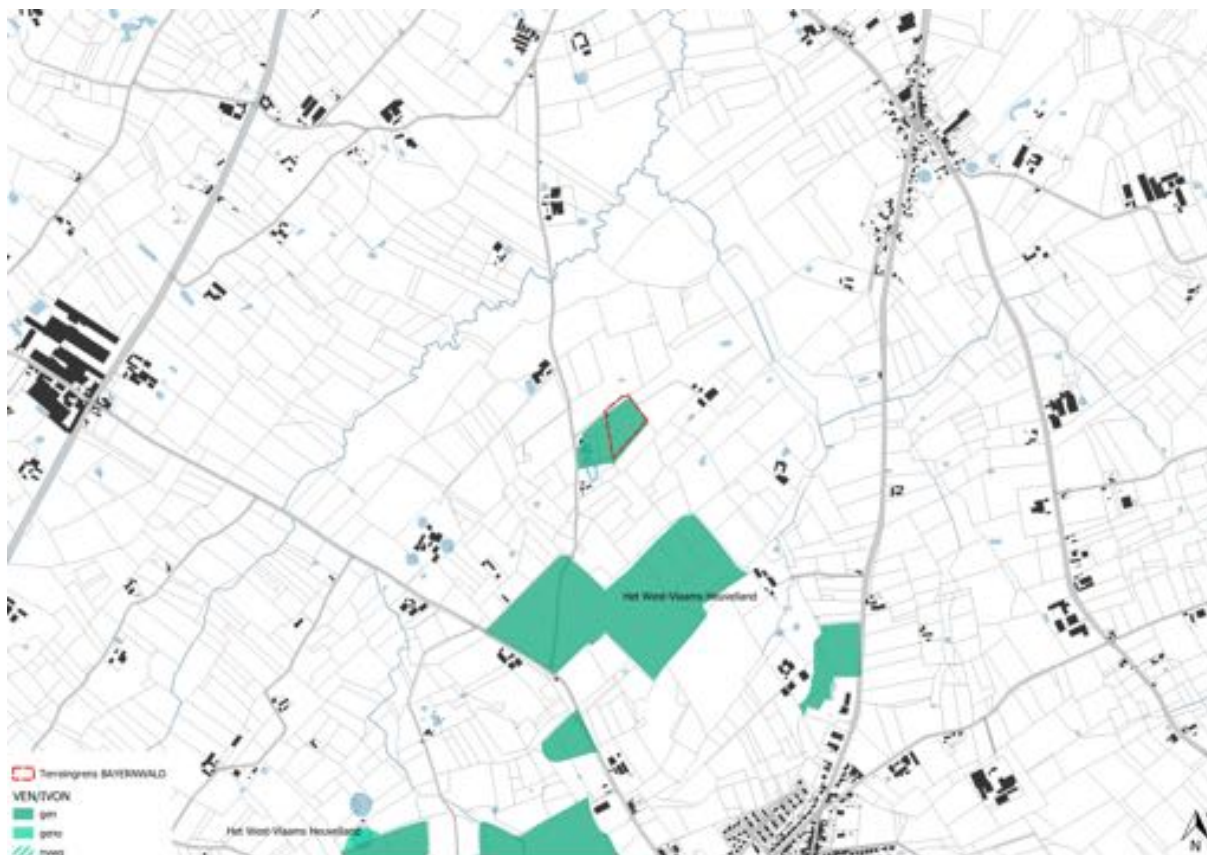
Het stuk bos waarin de site is gelegen is niet binnen een afgebakend habitatrichtlijngebied gelegen. Wel ligt het vlakbij het habitatrichtlijngebied *Westvlaams Heuvelland* (BE2500003). Dit gebied is voornamelijk afgebakend omwille van de (versnipperde) bosgebieden. Hoewel het perceel van Bayernwald buiten de afgebakende zone ligt kan de site als gelijk(w)aardige stapsteen worden gezien binnen het ecologisch netwerk.

Figuur 8 - Habitatrichtlijngebied 'Westvlaams Heuvelland' ten zuiden van Bayernwald (GIS-data via agiv.be)

1.7.2. VEN/IVON

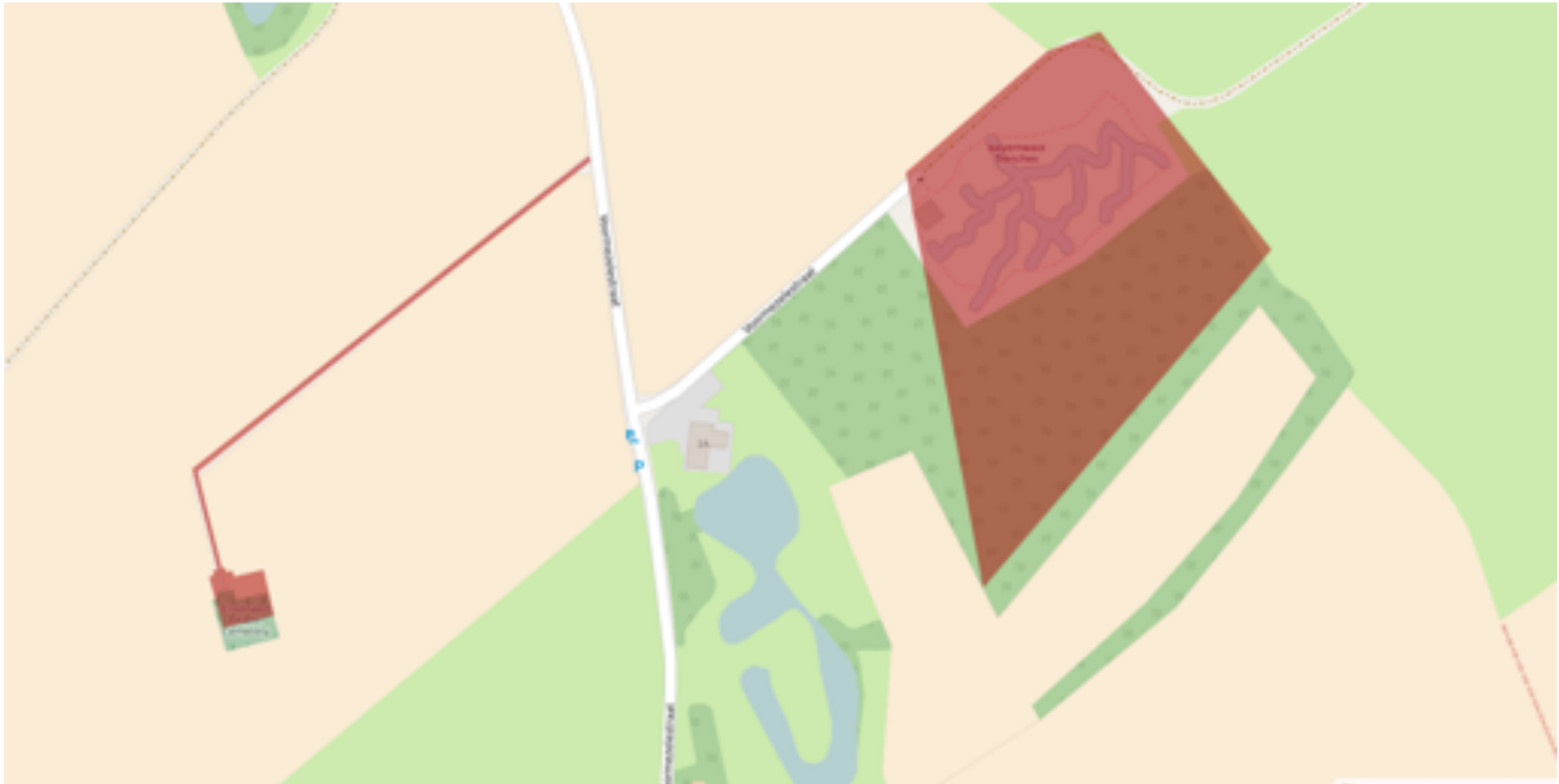
Het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN) en het Integraal Verwevings- en Ondersteunend Netwerk (IVON), de natuurverwevingsgebieden en natuurverbindingsgebieden behoren tot de belangrijke instrumenten van het natuur- en bosbeleid. Deze instrumenten worden gedeeld met het ruimtelijke ordeningsbeleid. Het bosgebied, waaronder het volledige beschermde perceel, maakt deel uit van het netwerk als *Het West-Vlaams Heuvelland*, als GEN-gebied (Grote Eenheden Natuur).

Figuur 9 - VEN-gebieden ter hoogte van Bayernwald (GIS-data via agiv.be)

1.7.3. Beschermd erfgoed

De Bayernwaldsite is op 5 maart 2001 beschermd als monument, omwille van de historische en socio-culturele waarde (zie beschermingsbesluit hoofdstuk 4).

Figuur 10 - Overzicht van beschermde monumenten: rechts Bayernwald, ten zuidwesten de Britse militaire begraafplaats Croonaert Chapel Cemetery. (geoportaal www.geo.onroenderfgoed.be)

2. Historische nota

Daar de uitgebreide krijgsgeschiedenis in en rond Bayernwald reeds uitvoerig is onderzocht en beschreven in verschillende publicaties, zal de historische nota voor dit beheerplan zich richten tot een beknopte synthese hiervan, zonder ons te verliezen in details die niet bepalend zullen zijn voor de uiteindelijke visie, doelstellingen en maatregelen die in de volgende hoofdstukken gedefinieerd zullen worden.

De historische nota is grotendeels gebaseerd op het uitgebreide onderzoek door Franky Bostyn, Jan Vancoillie en Peter Barton, vervat in het naslagwerk 'Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog'⁴.

De ontstaansgeschiedenis van de Bayernwaldsite wordt voornamelijk bepaald door de ontwikkelingen tijdens de Eerste Wereldoorlog aan het westfront. Tussen 1914 en 1918 werd het landschap van de gehele Westhoek getransformeerd, van een idyllisch landbouwlandschap tot een verwoest niemandsland. In de historische nota blikken we echter verder terug in de tijd om het vooroorlogse landschap te bekijken: een landschap dat het verloop van de *Groote Oorlog* sterk heeft beïnvloed en in ons huidige landschap nog steeds herkenbaar is.

⁴ Bostyn F., Vancoillie J., Barton P. & Vandewalle J. (2000). *Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog*. Roeselare: Drukkerij Atelier

2.1. Het landschap in de 18de en 19de eeuw

Om het vooroorlogse landschap te bekijken grijpen we terug naar enkele beschikbare cartografische bronnen, waaronder de befaamde kabinetskaarten van Ferraris⁵ (1771-1778). Deze kaart toont het landschap tussen Voormezele en Wijtschate op het eind van de 18de eeuw dat voornamelijk bestond uit akker- en weilanden, met verspreide boomgaarden en bosfragmenten. Ter hoogte van Wijtschate vormen de beboste zones het Croonaertbos. Verspreid in het landschap liggen (omgrachte) boerderijen, waaronder de *Hollandse schuur*, die in de oorlog een belangrijke rol zal spelen. De kronkelende Ieperleebeek zal gedurende de oorlogsjaren de frontlijn markeren.

Figuur 11 - De heuvelflank en beekvallei tussen Wijtschate en Voormezele op het eind van de 18de eeuw (Ferrariskaart 1771-1778, www.geopunt.be)

De kadasterkaart uit 1830-1834 laat duidelijk het wegenpatroon ter hoogte van de site zien, die tot op vandaag te herkennen is. De Voormezelestraat verbindt in zuid-noordrichting Wijtschate met Voormezele, met de zijweg waar de huidige Bayernwaldsite is gelegen. Ook de kadastrale percelen zijn vandaag nog deels te herkennen.

⁵ Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik, 1771 - 1778

Figuur 12 - Kadasterkaart aan het begin van de 19de eeuw (1830-1834 Primitief kadaster Provincie WEST-VLAANDEREN Gemeente WIJTSCHATE, www.cartesius.be)

Verschillende kaarten uit halverwege tot eind 19de eeuw tonen een gelijkaardig landschap. Op onderstaande topografische kaart uit 1911 kan geïnterpreteerd worden als het landschap aan de vooravond van de Grote Oorlog. Het grotere Croonaertbos uit het verleden is hier versnipperd waardoor vier bosfragmenten zijn ontstaan. De Bayernwaldsite is gelegen in het middelste bosgedeelte op de heuvelflank, dat uitkijkt op de beekvallei. Dit bos zal tijdens de oorlog *Bois Quarante* worden genoemd. De Duitsers zullen spreken over *Bayernwald*.

Figuur 13 - De topografische kaart uit 1911 toont het vooroorlogse landschap (1911, Carte topographique de la Belgique en couleurs, www.cartesius.be)

2.2. Bayernwald tijdens de Eerste Wereldoorlog

In 1914 strijden Franse en Beierse soldaten om de heuvelflank, die vanwege de hogere ligging met uitzicht op de westelijk gelegen beekvallei, strategisch gezien van groot belang is. De Duitse troepen winnen de strijd en benoemen de site *Bayernwald*, naar de Duitse kroonprins Rupprecht von Bayern. De Bayernwaldsite die we vandaag kunnen bezoeken omvat slechts zo'n 10% van de aanvankelijk uitgebouwde vesting. Ook de zuidwestelijk gelegen *Hollandse schuur* wordt door de Duitsers ingenomen als uitkijkpunt en omgebouwd tot vesting. De frontlinie ligt slechts zo'n 100 meter verderop.

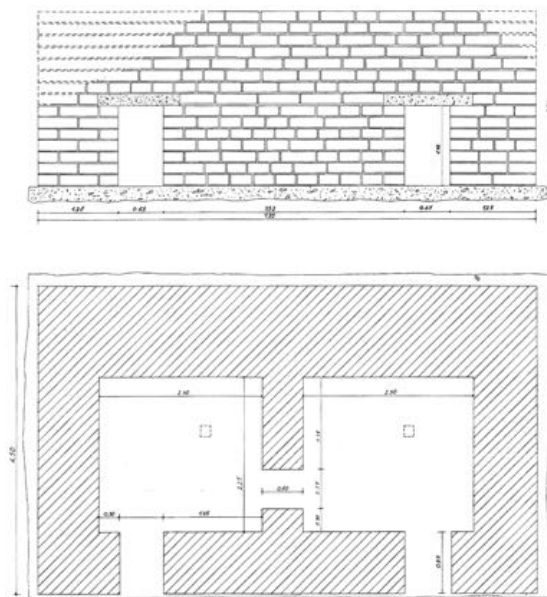
Onderstaande militaire kaart werd tijdens de oorlog gebruikt als onderlegger om het veranderende oorlogslandschap te karteren. Het toont een gelijkaardige toestand als de vooroorlogse kaart, met dat verschil dat de verschillende boerderijen, gebouwen en bosgebieden zijn benoemd. De vier bosgebieden zijn aangeduid als *Bois Carré*, *Bois Confluent*, *Bois Quarante* en *Grand Bois*. De Duitse benamingen voor deze bosfragmenten zijn respectievelijk *Eckwald*, *Nasenwald*, *Bayernwald* en *Hessenwald*.

Figuur 14 - Topografische kaart uit 1917, zonder aanduiding van loopgraven in de omgeving (1917 07 18 28.SW.2, National Library of Scotland (GB) via maps.nls.uk/)

Doorheen de oorlogsjaren vinden in de ruimere omgeving verschillende veldslagen plaats. Aan het front aan de Ieperboog en Wijtschateboog vinden felle gevechten plaats. De Duitsers vrezen voor het ondermijnen van hun linies door de geallieerden en construeren diepe luisterschachten. Ook ter hoogte van de huidige Bayernwaldsite worden enkele schachten gebouwd. De Britse mijnen zouden echter op een andere plek aangebracht worden, zoals ter hoogte van de Hollandse schuur.

Bayernwald wordt door de Duitse troepen uitgebouwd tot een verdedigbaar front, met een netwerk van loopgrachten die de bunkers en achterliggende linies met elkaar verbindt. Voor de uitbouw van de stellingen in de omgeving werden grote hoeveelheden planken, palen, zandzakken, rollen prikkeldraad, treden... geleverd. Ter hoogte van de huidige Bayernwaldsite werden 4 bunkers gebouwd als schuilplaats tijdens bombardementen, die tot op vandaag zijn bewaard gebleven. Door de ligging nabij het front werden de bunkers niet ter plaatse gegoten maar opgebouwd in betonstenen, wat de overgebleven ruïnes vandaag zo opmerkelijk maakt. Deze relictten worden in hoofdstuk 3 verder omschreven.

Figuur 15 - Opmetingsplan en doorsnede van één van de overgebleven bunkers (Bostyn F., Vancoillie J., Barton P. & Vandewalle J. (2000). Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog, p. 140)

Figuur 16 - Foto van de bunker anno 2018

Figuur 17 - Schitterende foto van een waarnemer in een nieuwe Beierse stelling in Bayernwald. De uitbouw met zandzakken impliceert een zeer vroege datering. (Bostyn F., Vancoillie J., Barton P. & Vandewalle J. (2000). Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog, p. 28)

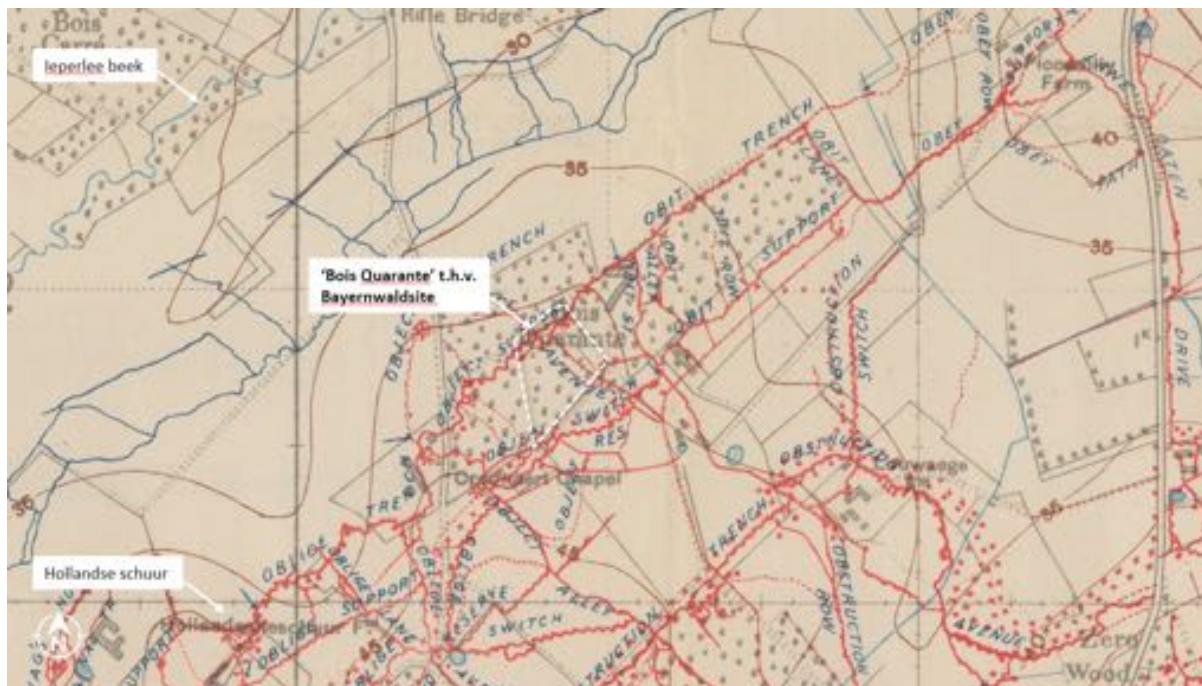

Figuur 18 - Zomer 1916 - Twee Duitsers van RIR 213 in Bayernwald. Let op de typische vlechtwerkbouw, de A-frames voor observatie en/of om uit de loopgraven te klauteren en de bedekking van de grond met planken. (Bostyn F., Vancoillie J., Barton P. & Vandewalle J. (2000). Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog, p. 47)

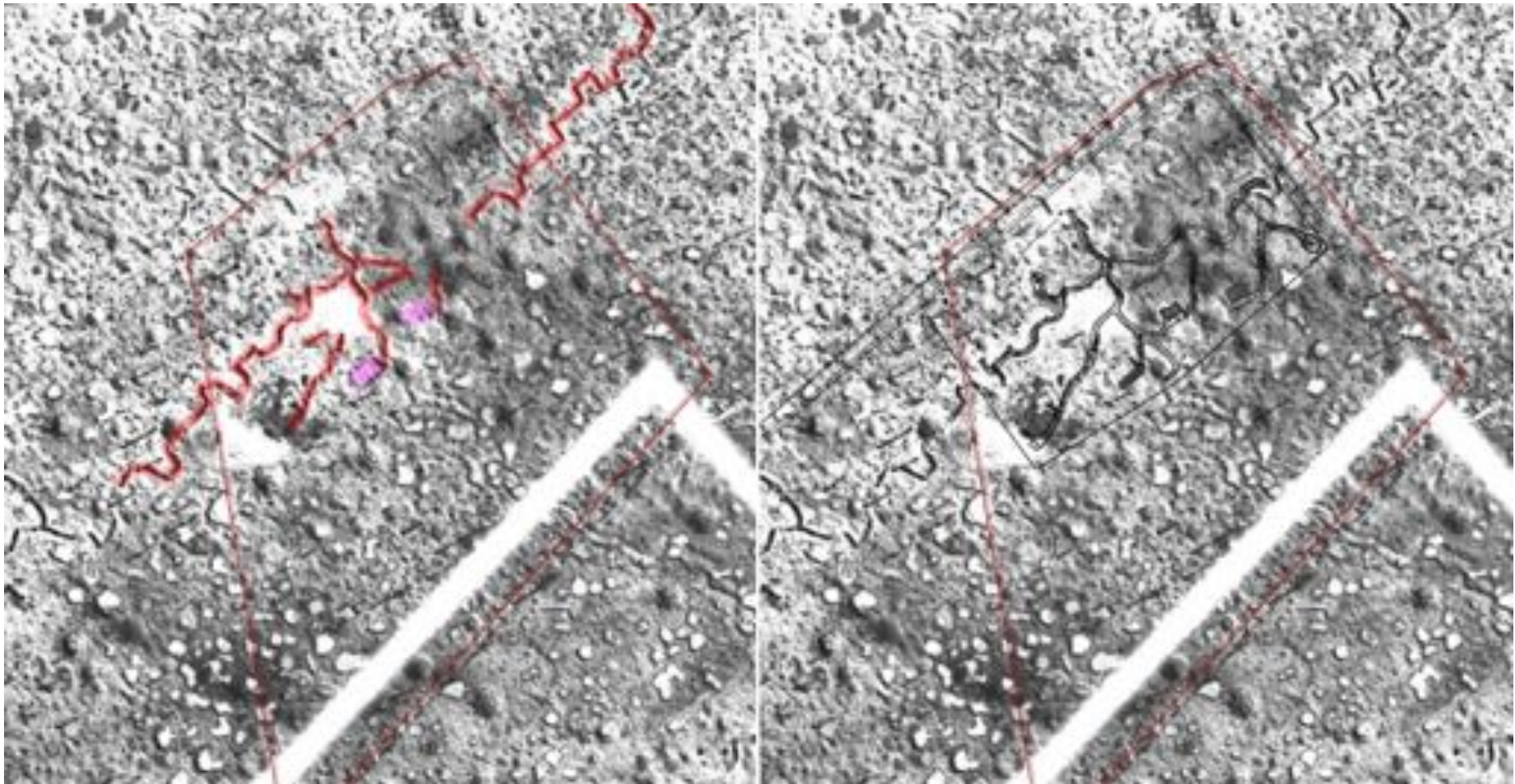
De Duitse loopgraven waren aanvankelijk ondiep uitgegraven en boven het maaiveld opgebouwd met zandzakken vanwege de hoge grondwaterstand. Deze opbouw bood echter weinig bescherming en bracht na beschietingen grote herstellingswerken met zich mee. In 1915 werd beslist een meer kwalitatieve stelling uit te bouwen. Zo'n 3 meter achter de bestaande worden nieuwe, diepere loopgraven uitgegraven die verstevigd worden met verankerde houten balken en een makkelijk herstelbaar vlechtwerk. De hoge

grondwatertafel blijft echter een heikel punt. Mogelijks werd dit (deels) verholpen door het aanbrengen van een goot onder de loopplanken, een veel gebruikt type van Duitse loopgraafbouw.

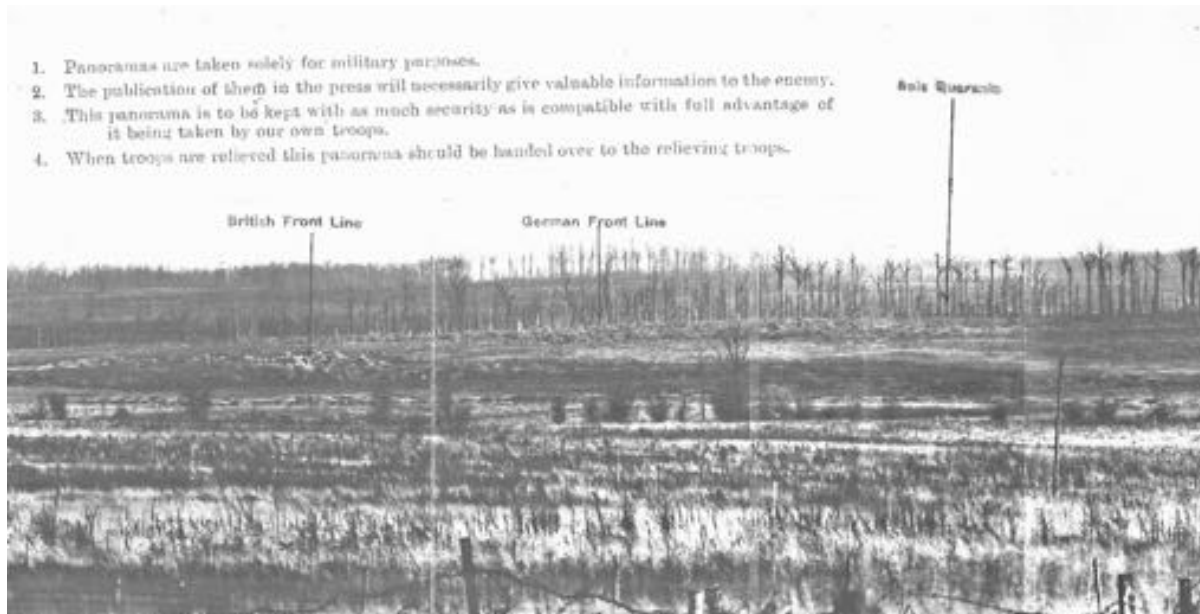
Ter hoogte van de huidige site vormde een loopgracht in zuidwest-noordoostelijke richting de frontlinie. Hogerop richting Wijtschate, achter het Bois Quarante, loopt een tweede linie parallel met de eerste, waartussen enkele verbindingssloopgraven lopen. Onderstaande *Trench Map* van 1 april 1917 toont een vrij gedetailleerde weergave van de loopgraven ter hoogte van Bayernwald, waarbij de structuur alsook enkele bunkers herkenbaar zijn. Ook op een luchtfoto van 3 juni 1917 is de huidige gereconstrueerde loopgrachtenstructuur duidelijk te zien.

Figuur 19 - 'Trench map' van 1 april 1917, met een nagenoeg correcte weergave van de loopgraven ter hoogte van de huidige Bayernwaldsite. (1917 04 01 - 28.SW.2 - Trenches corrected to 1 April 1917, National Library of Scotland (GB) via maps.nls.uk/)

Figuur 20 – Luchtfoto op 3 juni 1917 aan de vooravond van de grote mijnslag ter hoogte van de huidige Bayernwaldsite, waarop het historische tracé van de loopgraven duidelijk overeenstemt met de huidige gereconstrueerde grachten. (Bostyn F., Vancoillie J., Barton P. & Vandewalle J. (2000). Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog, p. 132)

Figuur 21 - Panorama met zicht op Bayernwald ter hoogte van Bois Quarante (Bostyn F., Vancoillie J., Barton P. & Vandewalle J. (2000). Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog, p. 91)

In juni 1917 vindt de Tweede Slag om Mesen plaats, ook wel gekend als de Mijnslag: de geallieerden brengen 19 mijnen tot ontploffing, met een knal die naar verluidt tot in Londen te horen zou zijn geweest. Drie van deze mijnen ontploffen aan de Hollandse schuur. Deze kraters zijn tot op vandaag bewaard gebleven.

In het voorlaatste oorlogsjaar valt de heuvelrug aan Wijtschate tijdens de Derde Slag bij Ieper in Britse handen. Tijdens de Vierde Slag bij Ieper in het voorjaar van 1918 echter wordt deze positie heroverd door Duitse troepen, die in het eindoffensief in het najaar opnieuw teruggedrongen worden door de Britten. Op 11 november eindigt de oorlog. Het landschap is in grote mate verwoest, het bos aan Bayernwald slechts waarneembaar door kapotgeschoten boomstammen tussen loopgraven, bunkers, ruïnes en bomkraters.

2.3. Het naoorlogse landschap

Na de oorlog diende het verwoeste landschap opnieuw opgebouwd worden. De gebieden die voor de oorlog bebost waren werden herbebost en het landbouwlandschap met verspreide hoeves en gebouwen werd hersteld. Een topografische kaart uit 1961 toont het opnieuw beboste *Bois Quarante*. Ten westen van de site ligt de *Croonaert Chapel Cemetery*, verwijzend naar de verdwenen Croonaertkapel in de Voormezelestraat. De drie grote kraters van de Mijnslag rond de Hollandse schuur zijn duidelijk afgebeeld. Door het bosgebied is een weg te zien, die vermoedelijk teruggaat tot het najaar van 1918, waar op een luchtfoto een smalspoor te zien is op hetzelfde traject. Dit wegtracé blijft vermoedelijk tot lang na de oorlog zichtbaar. De aanduiding op de kaart van kleine poeltjes in het bos duiden waarschijnlijk op bommenkraters.

Figuur 22 - Naoorlogse topografische kaart uit 1961 (www.cartesius.be)

2.4. Bayernwald wordt 'Frauenlob'

Na de oorlog werden de resten van het vroegere Bayernwald aangekocht door de familie Becquart. In de jaren '50 bouwen ze de villa aan de Voormezelestraat. Vader André en zoon Ignace Becquart ontdekten de huidige Bayernwaldsite in 1971 tijdens het jagen. De pers werd erbij gehaald en Becquart had het idee het domein open te stellen voor het publiek. In aanvulling op de ontdekte bunkers en schachten liet hij lukraak een netwerk van loopgraven uitgraven en ontstond *Frauenlob*. Tussen 1972 en 1986 komen duizenden bezoekers afgezakt naar zijn museum. Doorheen de jaren wordt de collectie van Becquart groter en groter en de verhalen sterker en sterker.

Figuur 23 - Luchtfoto uit 1971 (geo.onroerenderfgoed.be)

Figuur 24 - Scan van het loopgrachtenstelsel, uitgegraven door Becquart in de jaren '70 (Archief agentschap Onroerend Erfgoed)

Na het overlijden van André Becquart in september 1986 raakt het domein in verval en veel van de museumcollectie valt ten prooi aan verzamelaars. Het is namens onder andere de bereidheid van zijn zoon Ignace dat de site in samenwerking met de gemeente Heuvelland opnieuw werd gerestaureerd en toegankelijk gemaakt.

Figuur 25 - Overwelfde verbindingsgalerij tussen de bunkers en de diepe mijnschacht in 1983. (Bostyn F., Vancoillie J., Barton P. & Vandewalle J. (2000). Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog, p. 174)

Figuur 26 - De toestand anno 2000, voor de restauratie van de site. (Bostyn F., Vancoillie J., Barton P. & Vandewalle J. (2000). Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog, p. 174)

2.5. Herstel en reconstructie van Bayernwald

In 1998 stuurt Ignace Becquart een fax naar de gemeente om dit aan te kaarten. Volgens zijn schrijven is het 'een noodzaak dat de unieke overblijfselen van WO I, nog bestaande in het bos Bayernwald, bewaard blijven'. Vervolgens worden door hem als eigenaar enkele voorwaarden vooropgesteld inzake het vrijwaren van de bestaande bomen, het bepalen van de grenzen en omheining, en het behoud van het jachtrecht in het niet publiek toegankelijke gedeelte.

In 2002 wordt de site onder handen genomen. Aan de hand van archeologisch onderzoek, waarbij 5 proefsleuven parallel aan de toegangsweg worden gegraven, wordt de hoofdweerstandslijn van 1916-1917 blootgelegd en gereconstrueerd. Ook worden veel 'kaprijpe' en 'zieke' bomen gerooid. De loopgraven worden volgens het Duitse model opgebouwd. Deze lijken op de Britse omgekeerde A-frames maar zijn iets breder, met 2 tot 3 in de lengte opgestelde vloerplanken (in plaats van de Britse 'duckboards').

In 2003 wordt een bouwaanvraag ingediend voor het bouwen van een shelter en het plaatsen van afsluitingen. Het agentschap Onroerend Erfgoed geeft hiervoor een gunstig advies, mits enkele bindende voorwaarden: het dak dient uitgevoerd te worden in hout, met bovenop een 'groen dak', en aan de buitenkant van de afsluiting dient een gemengde houtkant te worden aangeplant.

De site werd sindsdien afgesloten door een draadafsluiting met houten palen en een houten poort. In 2012 wordt voorgesteld de houten poort te vervangen door een nieuwe toegangspoort. Het betreft de metalen draaipoort die tot op vandaag wordt gebruikt. Bijkomstig wordt voorgesteld de ontsluitingswegen op de site te wijzigen in functie van toegankelijkheid voor rolstoelgebruikers. Het voorstel luidt om centraal een opgehoogd pad en platform aan te leggen, dat rolstoelgebruikers zicht biedt in de loopgraven. Volgens het agentschap Onroerend Erfgoed echter doet een verhoogd platform afbreuk doen aan de intrinsieke waarde van de site. Een tegenvoorstel is om links van de toegang en de shelter een nieuw pad aan te leggen.

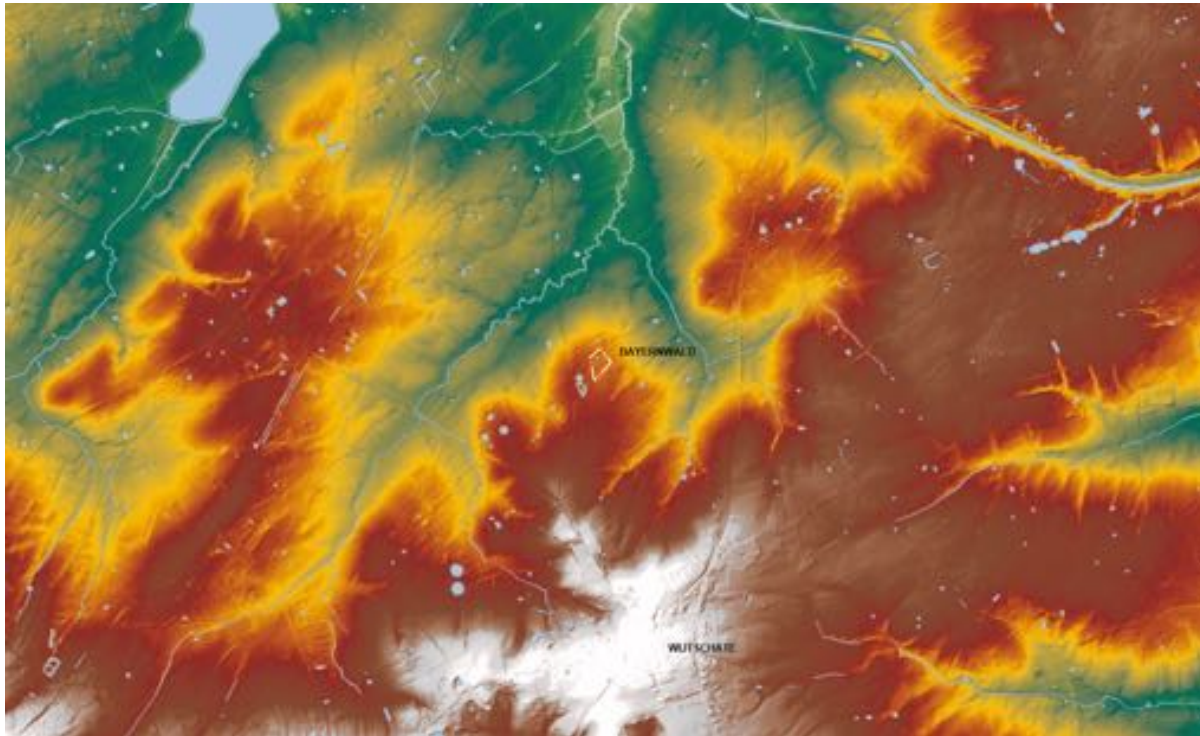
Uiteindelijk kreeg Bayernwald de vorm en ontsluiting zoals we deze vandaag kennen. De bunkers, schachten en loopgraven worden jaarlijks door zo'n 40 000 bezoekers bezocht.

3. Inventaris huidige toestand en toestandrapport

3.1. Algemene beschrijving en ruimtelijke context

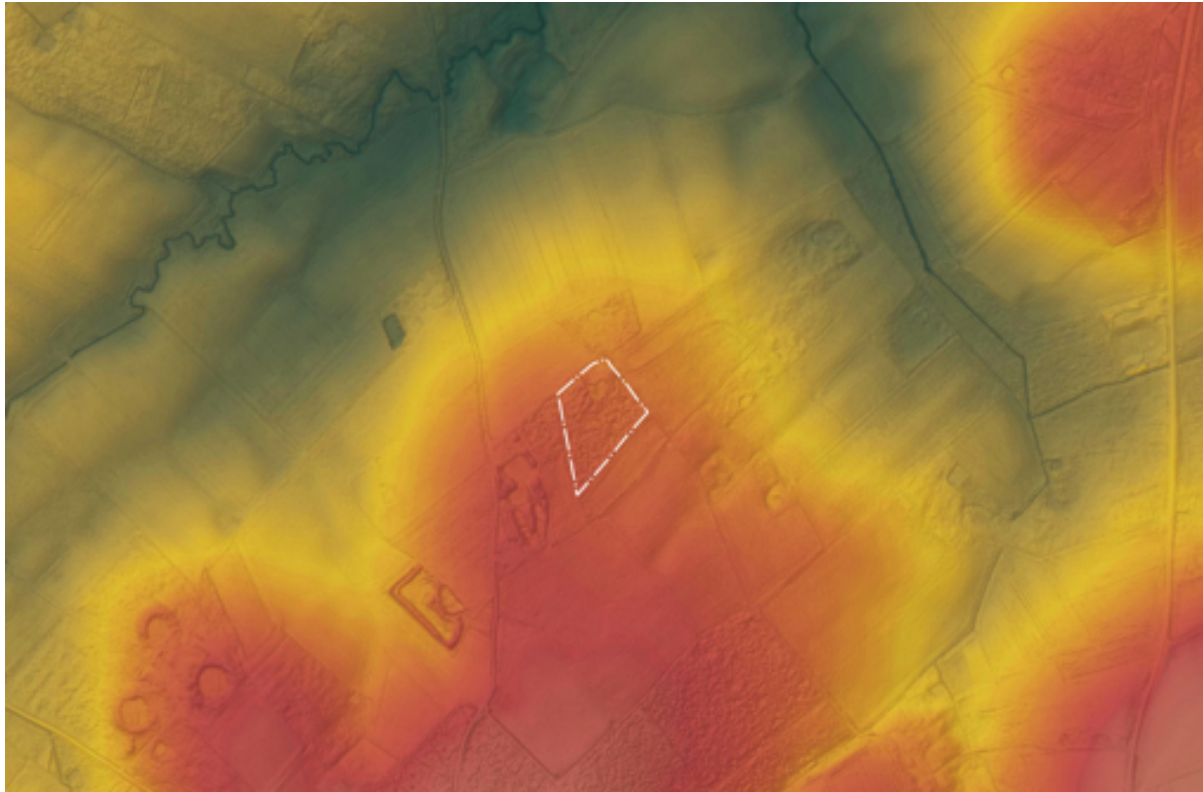
3.1.1. Reliëf en waterhuishouding

Op het digitaal terreinmodel is duidelijk te zien dat de site op de noordwestelijk gerichte flank van de heuvelrug ligt. Wijtschate is bovenop de rug gelegen. De heuvelrug wordt aan weerszijden van de site ingesneden door de valleigebieden van de Ieperlee aan de westzijde en de Klijtebeek/Diependaalbeek aan de oostzijde. De bedding van deze waterlopen zijn op de Watertoest 2017 aangegeven als mogelijk overstromingsgevoelig.

Figuur 27 - Digitaal terreinmodel ter hoogte van Wijtschate (DTM via download.agiv.be)

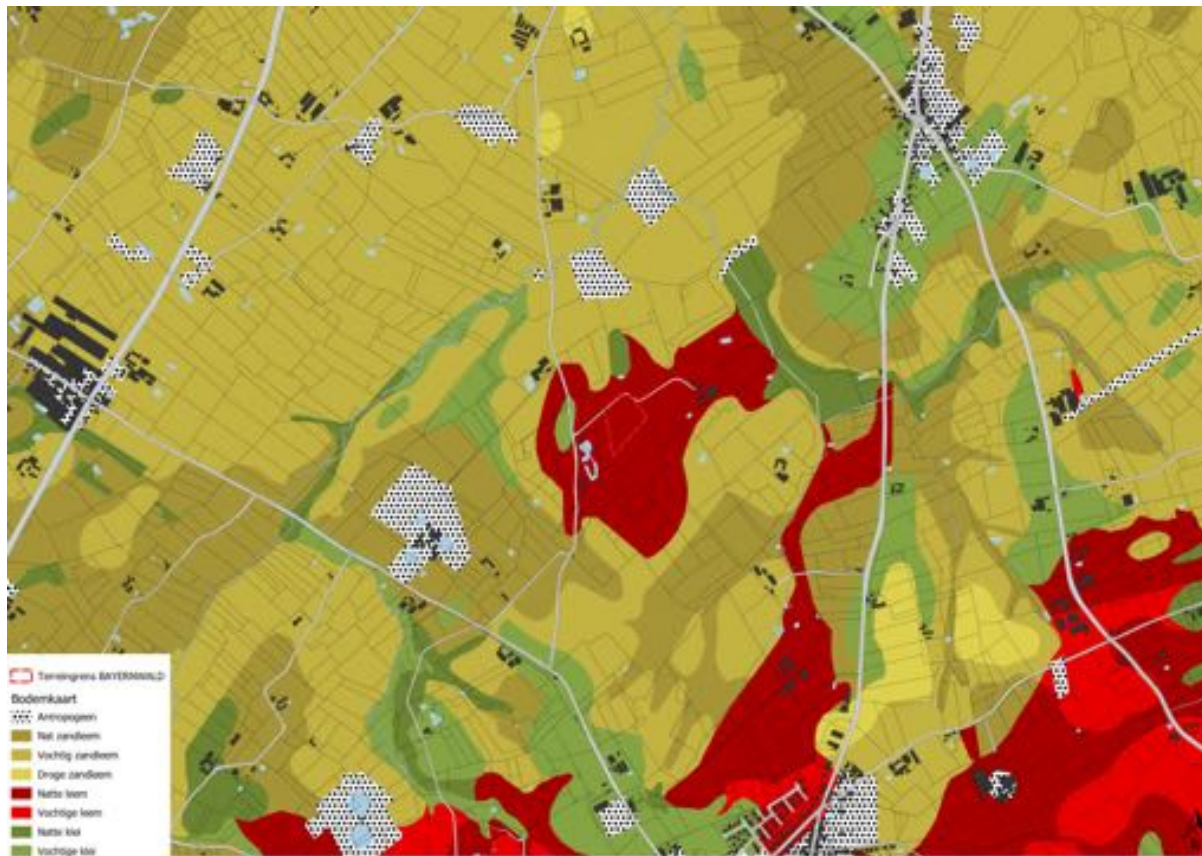
Op een kleinere schaal is het microreliëf binnen en rondom de site goed af te lezen. Wat voornamelijk opvalt zijn de valleigebieden, met het meanderende verloop van de Ieperlee ten noordwesten van Bayernwald. De bosfragmenten zijn hoger op de heuvelrug gelegen en waren er ook voor de oorlog aanwezig. De gereconstrueerde loopgraven op de site zijn op het terreinmodel af te lezen, alsook verschillende poelen (bomkraters). Aan de noordoostzijde loopt een ondiepe perceelsgracht.

Figuur 28 - Detail van het terreinmodel ter hoogte van Bayernwald (DTM via download.agiv.be)

3.1.2. Bodemkenmerken

De bodem rond Wijtschate bestaat voornamelijk uit droge tot natte zandleemgronden (geel). Richting de kern van Wijtschate komen meerdere zones van vochtige tot natte leem of kleigronden (rood en groen) voor. De site Bayernwald is gelegen binnen een dergelijke zone met natte leem (rood).

Figuur 29 - Bodemkaart ter hoogte van Bayernwald (GIS-data via agiv.be)

3.1.3. Biologisch waarderingskaart

Het gehele perceel van Bayernwald is op de biologisch waarderingskaart aangegeven als biologisch zeer waardevol. Ook het bos hogerop de heuvelrug en de valleigebieden bezitten waardevolle tot zeer waardevolle gebieden. Het bos op de site is gekarteerd als zuur eikenbos, met aanwezigheid van populier en esdoorn.

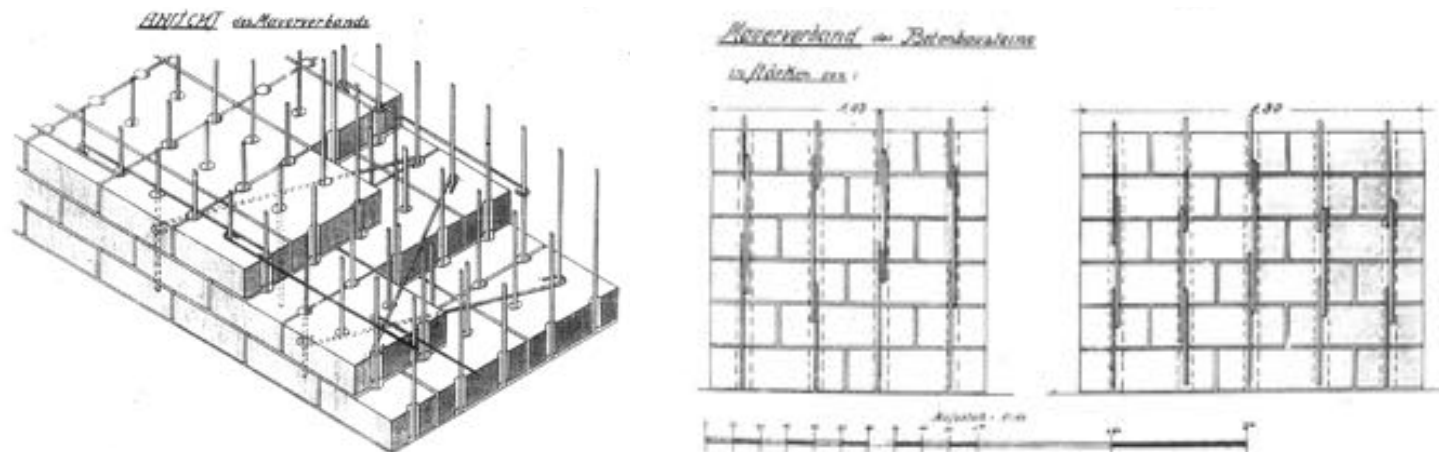
Figuur 30 - Biologische waarderingskaart (GIS-data via agiv.be)

3.2. Beschrijving van het bouwkundig erfgoed

3.2.1. Bunkers

De zware beschietingen resulteerde in 1915 en 1916 in de bouw van vele betonnen schuilplaatsen en bunkers over de gehele Ieper- en Wijtschateboog, zowel voor defensieve als offensieve doeleinden. De meeste zijn gegoten door middel van een houten bekisting, die achteraf werd gebruikt om de binnenzijde te bekleden. Waar dit echter onmogelijk was door middel van de nabijheid van het front werden bunkers gebouwd met betonstenen, die vaak door middel van openingen in de stenen tussen de wapeningsstaven konden geschrant en gestapeld worden. De vier bunkers in Bayernwald zijn opgebouwd met diverse typen betonstenen (zowel volle als met openingen) en zijn typologisch te dateren in de zomer van 1916, hoewel dit historisch niet kan worden bevestigd⁶. De bunkers hadden een louter defensieve functie tijdens beschietingen.

De in betonblokken opgebouwde bunkers van Bayernwald zijn van het tweekamertype. De bunkers hebben telkens twee ingangen aan de zuidoostzijde van gemiddeld 0,65 m breed en een hoogte tussen 0,90 en 1,20 m. Beide kamers zijn verbonden met elkaar via een doorgang van 0,60 m breedte en 1,20 m hoogte. De binnenmuren zijn gemiddeld 0,60 m dik, de buitenmuren tussen 0,60 en 1,20 m. De funderingen bestaan uit een gegoten platform bovenop een stabiliseringslaag. De betonstenen hebben verschillende afmetingen. Ten slotte hebben beide binnenkamers een koker voor ventilatie en/of periscoopgebruik⁷.

Figuur 31 - Principetekening voor de opbouw van een Duitse bunker in betonstenen (Bostyn F., Vancoillie J., Barton P. & Vandewalle J. (2000). *Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog*, p. 135)

⁶ Bostyn F., Vancoillie J., Barton P. & Vandewalle J. (2000). *Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog*, p. 135-136

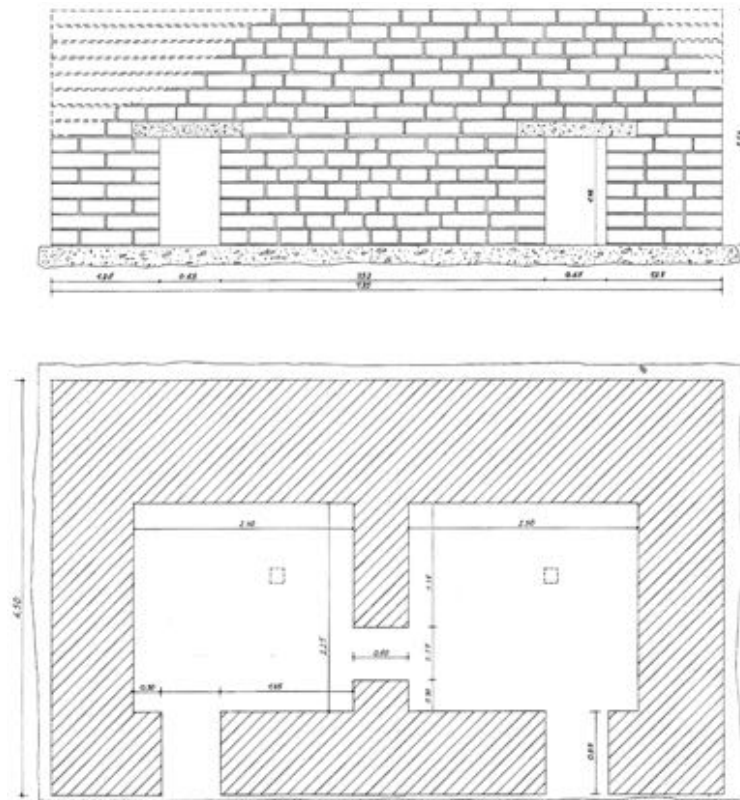
⁷ Bostyn F., Vancoillie J., Barton P. & Vandewalle J. (2000). *Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog*, p. 135

Figuur 32 - Inventarisatieplan bouwkundig erfgoed (buro voor vrije ruimte)

3.2.1.1. Bunker 1

De bunker is op het dak en aan de hoeken sterk beschadigd/verweerd. Er zijn geen deuren aanwezig. De lintelen boven de ingangen zijn vervaardigd in beton. De constructie is opgebouwd uit geprefabriceerde betonblokken die met mortel op en naast elkaar zijn gemetst en met behulp van verticale wapeningsstaven onderling aaneen geweven zijn. De betonstenen hebben een buitenafmeting van 40 x 50 x 14 cm en zijn in de lengterichting voorzien van ronde openingen van ca. 6 cm.

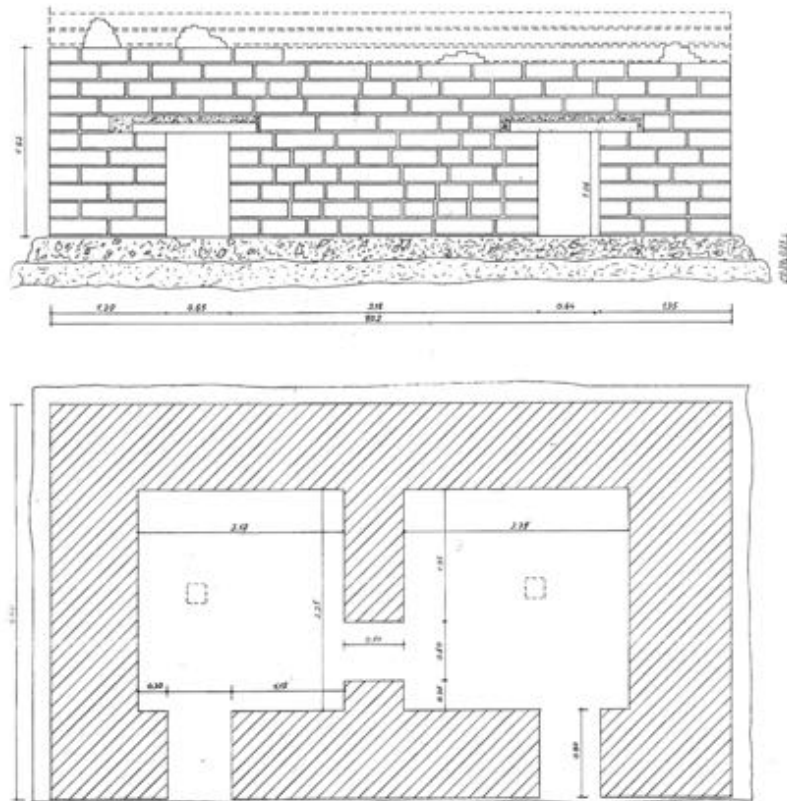

Figuur 33 - Opmetingsplan en doorsnede van bunker 1 (Bostyn F., Vancoillie J., Barton P. & Vandewalle J. (2000). *Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog*, p. 140)

3.2.1.2. Bunker 2

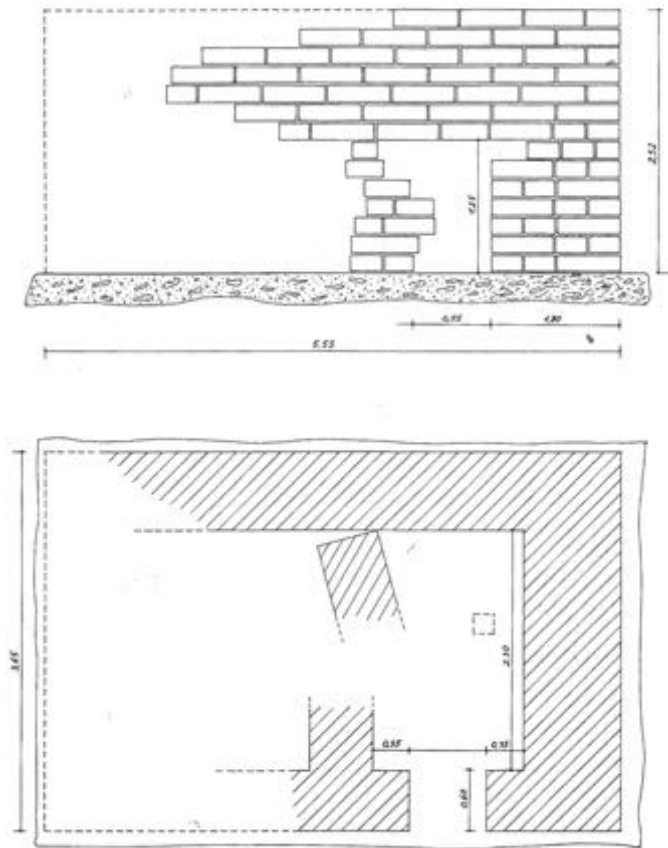
Deze bunker bestaat uit dezelfde betonblokken als bunker 1. De bovenste rijen stenen zijn echter verdwenen. De lintelen boven de ingangen, eveneens zonder deuren, bestaan uit stalen I-profielen, die aan de buitenzijde aangesmeerd zijn met mortel (deels verdwenen).

Figuur 34 - Opmetingsplan en doorsnede van bunker 2 (Bostyn F., Vancoillie J., Barton P. & Vandewalle J. (2000). Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog, p. 141)

3.2.1.3. Bunker 3

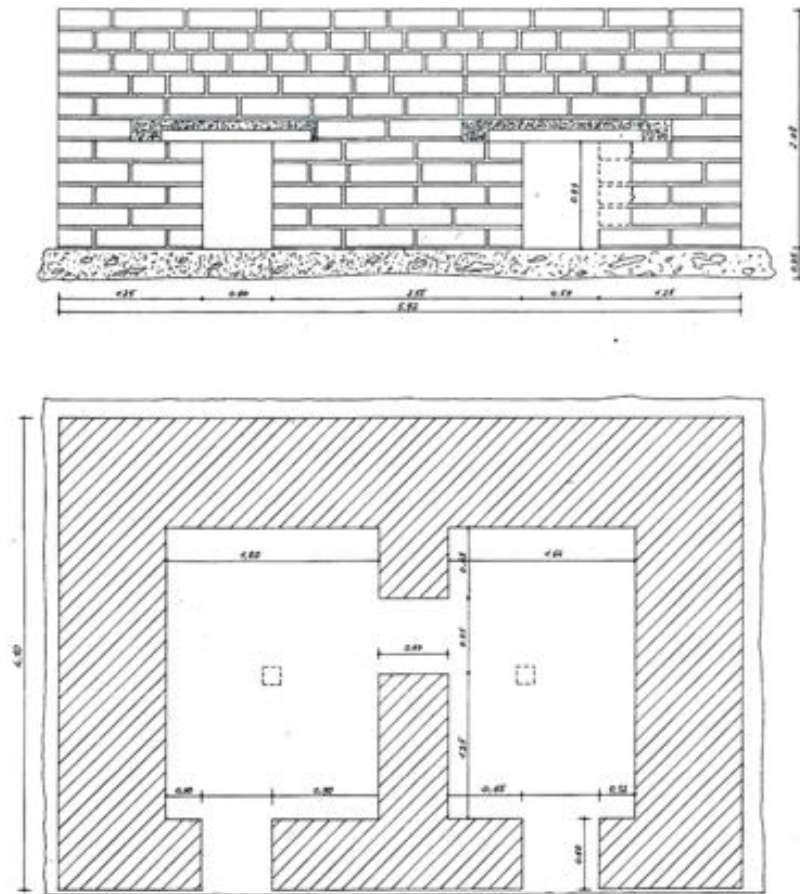
Deze bunker werd door een ontploffing grotendeels vernield. Opnieuw is ook deze bunker opgebouwd uit gelijkaardige betonstenen als de vorige bunkers. Midden in de dakconstructie is nog een goed bewaard gebleven houten kokeruitsparing aanwezig, die diende voor ventilatie, kabeldoorgang en/of periscoopgebruik.

Figuur 35 - Opmetingsplan en doorsnede van bunker 2, deels ingestort (Bostyn F., Vancoillie J., Barton P. & Vandewalle J. (2000). Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog, p. 142)

3.2.1.4. Bunker 4

Ook deze bunker bestaat uit geprefabriceerde betonblokken, met boven de ingangen zonder deuren een stalen I-profiel als linteel.

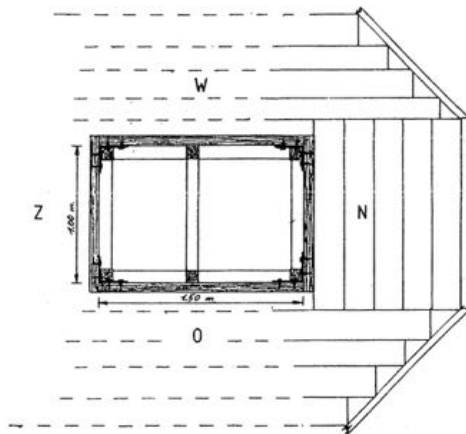

Figuur 36 - Opmetingsplan en doorsnede van bunker 4 (Bostyn F., Vancoillie J., Barton P. & Vandewalle J. (2000). *Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog*, p. 143)

3.2.2. Tegenmijnschachten (Berta 4 & 5)

De twee Duitse mijngangen die zich op de site bevinden zijn gebouwd naar het einde van 1916 en begin 1917 toe, door de Saksische Mineurs voor het opsporen en zo nodig onderscheppen van vermeende Britse galerijen onder de hoogte (tegenmijnschachten). Het is een van deze schachten die in 1971 door André Becquart werd ontdekt, wat leidde tot de toeristische exploitatie van Frauenlob (Bayernwald). In 1999 legde vzw ABAF (Association for Battlefield Archaeology in Flanders) een deel van het platform van een achthoekig schachthuis bloot, van waaruit een 1 x 1,5 m brede luisterschacht vertrekt. De diepte van de schacht werd onderzocht op bijna 17 meter, waar deze verder dicht ligt tot op zo'n 30 meter⁸.

De gereconstrueerde achthoekige schachthuizen bestaan uit een houten plankenvloer en keerwanden met verticale houten planken. De bovenzijde van de keerwanden van Berta 4 zijn afgewerkt met horizontale houten planken. Bij Berta 5 zijn hier bovenop in cement nagebootste zandzakken geplaatst. De schachten zelf zijn afgesloten met een rooster en voorzien van een lage metalen omheining rondom.

Figuur 37 - Constructietekening van bovengrondse delen van de tegenmijnschacht, met een achthoekig platform/schachthuis. (Bostyn F., Vancoillie J., Barton P. & Vandewalle J. (2000). *Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog*, p. 107)

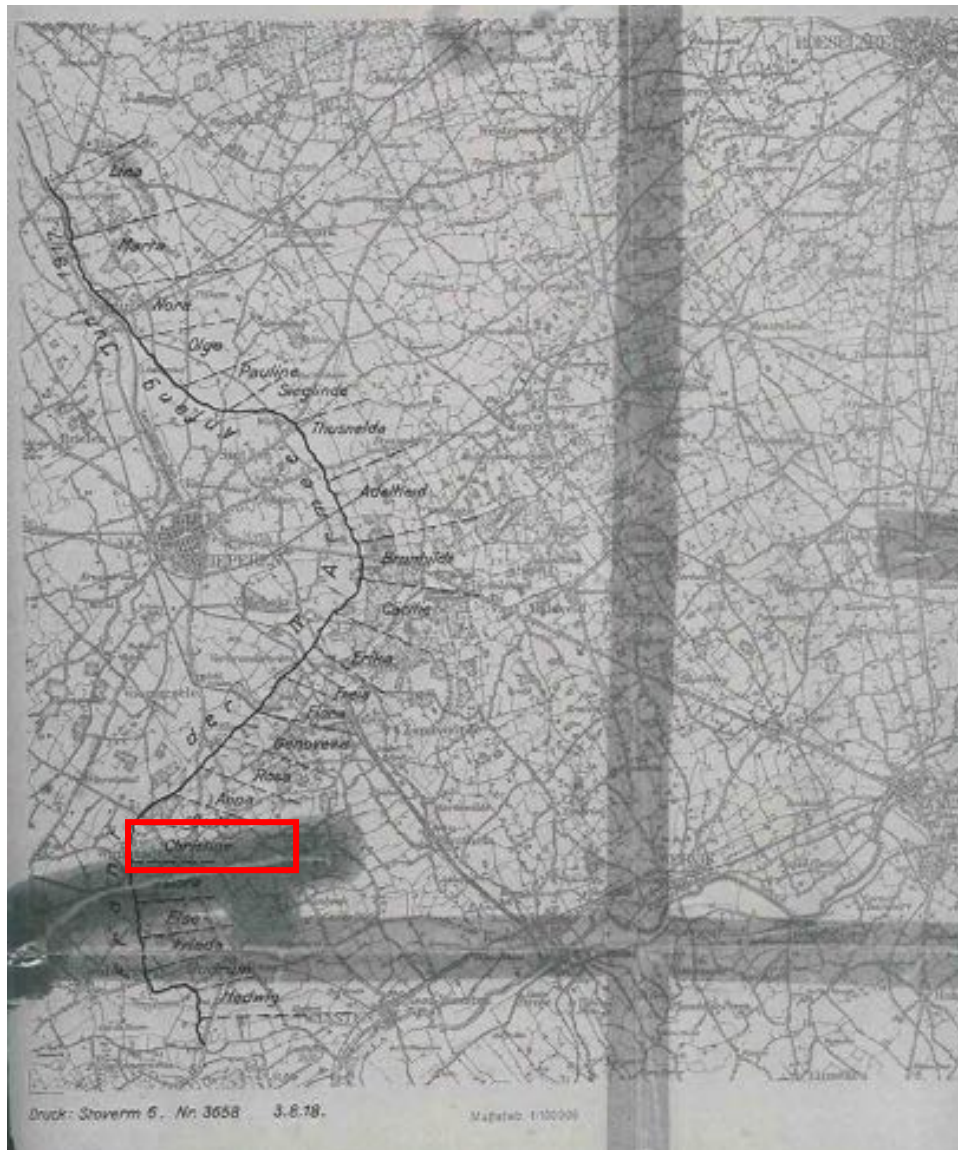

Figuur 38 - Berta 4

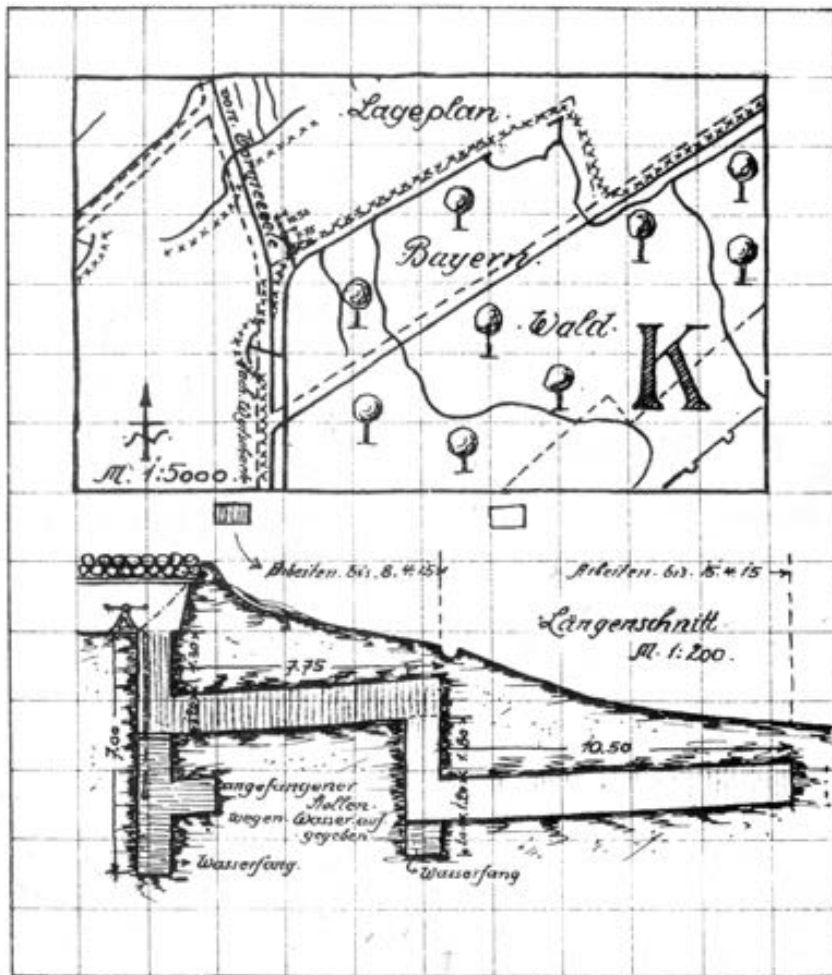

Figuur 39 - Berta 5

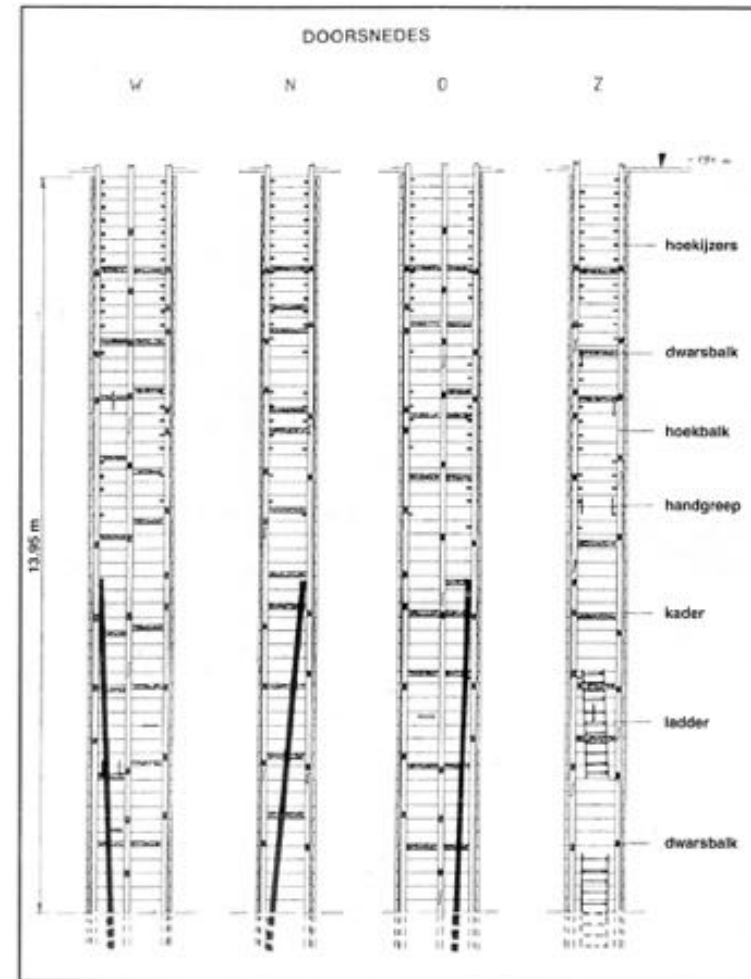
⁸ ABAF, Gemeentebestuur heuvelland. *Restauratiewerken en educatieve uitbouw Bayernwald*, p. 4 (Archief Onroerend Erfgoed)

Figuur 40 – aanduiding van Duitse tegenmijnschachten, situering 'Berta' (bron: gemeente Heuvelland)

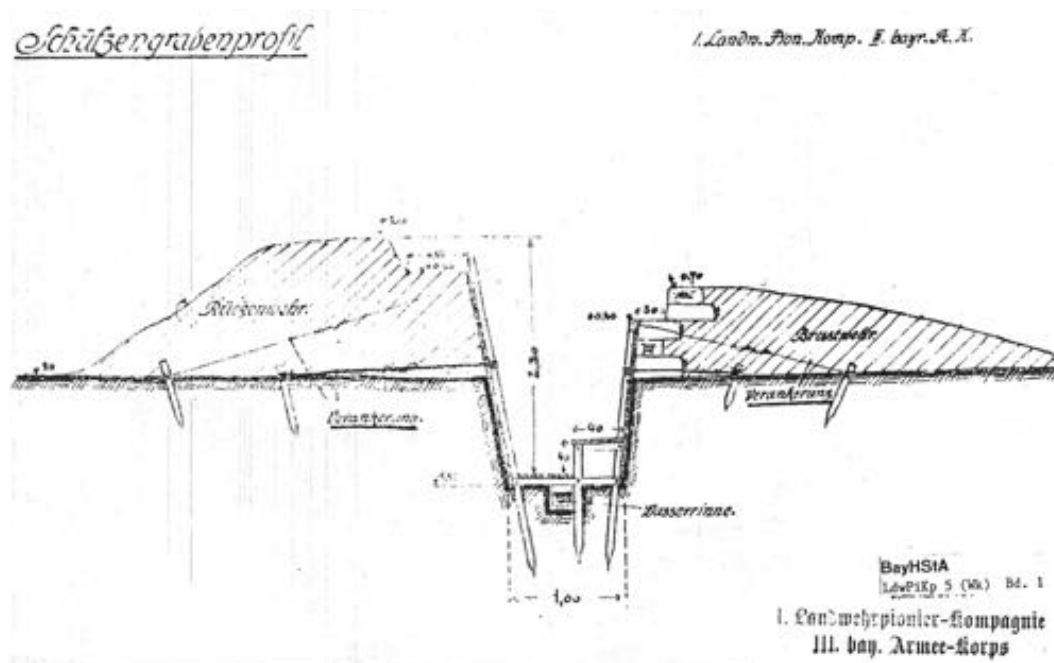
Figuur 41 - Eerste Duitse mijngang van de Bayerische Reserve-Pionier-Kompagnie 15 in de noordwesthoek van Bayernwald, die zich op een maximale diepte van 7 m bevindt. Door wateroverlast is men genoodzaakt op twee niveaus te werken. (Bostyn F., Vancoillie J., Barton P. & Vandewalle J. (2000). Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog, p. 92)

Figuur 42 - Constructietekening (doorsnede) van ondergrondse delen van de tegenmijnschacht. (Bostyn F., Vancoillie J., Barton P. & Vandewalle J. (2000). Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog, p. 110).

3.2.3. Loopgraven

Het huidige netwerk van loopgraven zijn gereconstrueerd in 2002 aan de hand van archeologische onderzoek, waarbij een 5-tal proefsleuven werden gegraven. Ze verbinden de vier bunkers met de schachten en lopen grotendeels parallel met de heuvelkam/frontlinie (zuidwestelijke-noordoostelijke richting). De loopgraven zijn gereconstrueerd volgens het veelgebruikt Duits type: de vloer bestaat uit 2 tot 3 naast elkaar in de lengte opgestelde planken, waaronder vaak een houten goot werd voorzien ter afvoer van overtollig water. Onder de loopgraven zou in de huidige toestand een drainage voorzien zijn die het overtollige water afvoert naar de naastgelegen gracht, dit kon ter plaatse niet worden geverifieerd. De wanden zijn opgebouwd met schuine balken met daarachter houten vlechtwerk als grondkering. Op de huidige site zijn op de randen, bovenop het maaiveld, zandzakken nagemaakt in cement.

Figuur 43 - Detailtekening 1. Landwehr-Pionier-Kompagnie III B.A.K. van een frontlijnloopgraaf in het thans niet meer bestaande, vooruitgeschoven deel van Bayernwald. (Bostyn F., Vancoillie J., Barton P. & Vandewalle J. (2000). *Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog*, p. 128)

Figuur 44 - Twee Duitse soldaten van RIR 133 te Bayernwald. Let op de typische vlechtwerkbouw, de omgekeerde A-frames voor observatie en/of om uit de loopgraven te klauteren en de bedekking van de grond met planken. (Bostyn F., Vancoillie J., Barton P. & Vandewalle J. (2000). *Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog*, p. 47)

Voornamelijk het houten vlechtwerk verkeert plaatselijk in slechte toestand en dient te worden vervangen. Dergelijke materialen hebben sowieso een korte levensduur, wat de onderhoudswerken van de loopgraven verhoogt. Door het rotten en verweren komen verschillende takken los te liggen en verzakt het vlechtwerk.

Onder de houten beplanking van de loopgrachten zijn drainagebuizen aanwezig, geleven in een grindbed. Deze drainagebuizen vloeien gravitair af richting het laagste punt van de site, namelijk Berta ' , aan de oostelijke zijde. Deze tegenmijnschacht staat in verbinding met een veepoel aan de overzijde van de weg, waardoor het overtollige water gravitair kan afvloeien. In de mijnschacht nabij de shelter (Berta 5) zit een pomp met een PE-buis. Deze pomp heeft als functie om het water in deze tegenmijnschacht weg te pompen wanneer het te hoog staat of wanneer de schacht toegankelijk dient gemaakt te worden. Dit water wordt overgepompt naar het drainagesysteem onder de loopgraven.

Figuur 45 - Uitmondende drainagebuis met rooster in Berta 4

Figuur 46 - Dompelpomp en PE-buis in Berta 5

3.3. Beschrijving van het landschappelijk erfgoed

De landschappelijke elementen die mede het karakter van de site bepalen zijn voornamelijk de bomen en de onderbegroeiing, bestaande uit gemaaid grasland. Door dit intensieve maaibeheer is de volledige site toegankelijk voor wandelaars en wordt het doorzicht onder de boomkruinen door op het lager gelegen (oorlogs)landschap behouden. De meest voorkomende boomsoorten zijn eiken (*Quercus robur*), gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*) en ruwe berk (*Betula pendula*).

Figuur 47 - Inventarisatieplan landschappelijk erfgoed (buro voor vrije ruimte)

3.3.1. Bomen

De bomen werden door buro voor vrije ruimte geïnventariseerd op 3 mei 2018. Verschillende bomen, voornamelijk meer uitgegroeide exemplaren, vertonen inrotting/schade aan de stamvoet en een reducerende kroon. Het is niet helemaal duidelijk wat hiervan de oorzaak is. Vermoedelijk heeft het te maken met een verstoorde waterhuishouding, maaischade en/of overmatige betreding. De eiken en tamme kastanjes zijn als solitair of in als groep uitgegroeid en hebben een takkenvrije onderstam. Ter hoogte van de afsluiting aan de straat groeien meer spontaan opgeschoten bomen, zoals berken, kerselaars en gewone esdoorn. Alle bomen dateren met zekerheid van na WO I.

Nr.	Wet. Naam	Ned. Naam	Opmerking
1	Betula pendula	Ruwe berk	
2	Quercus robur	Zomereik	
3	Betula pendula	Ruwe berk	
4	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
5	Carpinus betulus	Haagbeuk	
6	Carpinus betulus	Haagbeuk	
7	Sorbus aucuparia	Lijsterbes	
8	Betula pendula	Ruwe berk	
9	Betula pendula	Ruwe berk	
10	Castanea sativa	Tamme kastanje	
11	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
12	Quercus robur	Zomereik	
13	Prunus avium	Zoete kers	
14	Betula pendula	Ruwe berk	
15	Betula pendula	Ruwe berk	
16	/	/	<i>Dood/stobbe</i>
17	Betula pendula	Ruwe berk	
18	Castanea sativa	Tamme kastanje	
19	Betula pendula	Ruwe berk	
20	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
21	Quercus robur	Zomereik	
22	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
23	Betula pendula	Ruwe berk	
24	Betula pendula	Ruwe berk	
25	Betula pendula	Ruwe berk	
26	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
27	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
28	/	/	<i>Dood/stobbe</i>
29	Quercus robur	Zomereik	
30	/		<i>Dood/stobbe</i>
31	Quercus robur	Zomereik	
32	Quercus robur	Zomereik	
33	Betula pendula	Ruwe berk	
34	/	/	<i>Dood/stobbe</i>
35	Betula pendula	Ruwe berk	
36	Betula pendula	Ruwe berk	
37	/	/	<i>Dood/stobbe</i>
38	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
39	/	/	<i>Dood/stobbe</i>
40	Quercus robur	Zomereik	
41	/	/	<i>Dood/stobbe</i>
42	Betula pendula	Ruwe berk	
43	Alnus glutinosa	Zwarte els	
44	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
45	Quercus robur	Zomereik	
46	Quercus robur	Zomereik	
47	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
48	Salix ssp.	Wilg	
49	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
50	Alnus glutinosa	Zwarte els	
51	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	<i>Kroonreductie, reactiegroei, gespleten stam</i>
52	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
53	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
54	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
55	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
56	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	

57	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
58	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
59	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
60	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
61	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
62	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
63	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
64	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
65	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
66	Quercus robur	Zomereik	
67	Quercus robur	Zomereik	
68	Quercus robur	Zomereik	
69	Betula pendula	Ruwe berk	
70	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
71	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
72	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
73	Carpinus betulus	Haagbeuk	
74	Castanea sativa	Tamme kastanje	<i>Topsterfte, inrotting stam</i>
75	Quercus robur	Zomereik	
76	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
77	Betula pendula	Ruwe berk	

78	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
79	Quercus robur	Zomereik	
80	Quercus robur	Zomereik	<i>Kroonreductie, vorming secundaire kroon, inrotting en holle stam</i>
81	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
82	Quercus robur	Zomereik	<i>Topsterfte, inrotting stam</i>
83	Quercus robur	Zomereik	
84	Quercus robur	Zomereik	
85	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
86	Quercus robur	Zomereik	
87	Castanea sativa	Tamme kastanje	
88	Quercus robur	Zomereik	<i>Topsterfte, kroonreductie</i>
89	Quercus robur	Zomereik	<i>Topsterfte, kroonreductie</i>
90	Quercus robur	Zomereik	
91	Quercus robur	Zomereik	<i>Topsterfte, reactiegroei op stam</i>
92	Quercus robur	Zomereik	
93	Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	
94	Castanea sativa	Tamme kastanje	
95	Fraxinus excelsior	Gewone es	<i>Recente aanplant</i>

Figuur 48 - Zicht richting de toegang, vanuit de loopgraven

Figuur 49 - Zicht onder de boomkruinen door op het lagergelegen landschap, vanuit de loopgraven

Figuur 50 - De bomen aan de afsluiting aan de Voormezelestraat

Figuur 51 - Zicht vanaf de straat op de site, met enkele solitaire bomen

Figuur 52 - Schadebeeld aan de stamvoet van één van de eiken (Boom 82 - Quercus robur)

De individuele bomen op de site bezitten vanwege hun vitaliteit, leeftijd en/of groenbeeld geen uitgesproken erfgoedwaarde. Wel zijn ze als groenvorm waardevol, aangezien ze het vroegere *Bois Quarante* representeren, waarin de Duitse troepen destijds Bayernwald uitbouwden. De verspreide bomen op de site benadrukken met andere woorden het bossige karakter van de plek uit het verleden. Ook vanuit ecologisch standpunt ten slotte zijn de bomen waardevol.

3.3.2. Grasland

Het grasland wordt op heden intensief gemaaid en bestaat uit typische cultuursoorten, met aan de randen van de loopgraven vaak kruidachtigen. Door het intensief maaibeheer blijft het zicht op het landschap vanuit de loopgraven behouden. Ter hoogte van de noord-westelijke grens van het terrein, nabij de Voormezelestraat is er in het microreliëf een plaatselijke verlaging waar te nemen. Deze zone biedt een groter potentieel aan diversiteit van flora. Deze zone wordt door de gemeente reeds minder intensief gemaaid om de diversiteit te verhogen en versterken.

Figuur 53 - Typische grassoorten en kruidachtigen

Figuur 54 - Duizendblad (Achillea millefolium) aan de bovenrand van de loopgraven

3.3.3. Boszone

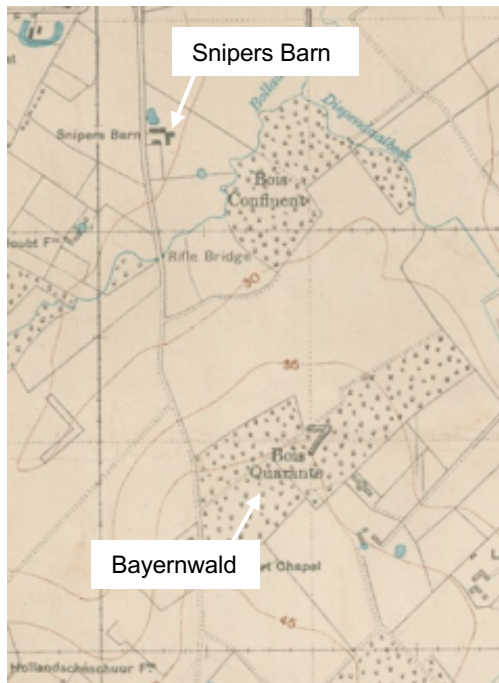
Een groot gedeelte van het beschermde (private) perceel is momenteel afgesloten voor publiek en is niet toegankelijk. Het bos wordt door de eigenaar nog steeds gebruikt als jachtterrein. Het bomenbestand bestaat voornamelijk uit zomereik (*Quercus robur*) en gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*), met typische ondergroei zoals hazelaar (*Corylus avellana*), braam (*Rubus fruticosus*) en varens. Verspreid zijn nog verschillende poelen waar te nemen, vermoedelijk bomkraters die gevuld zijn met water.

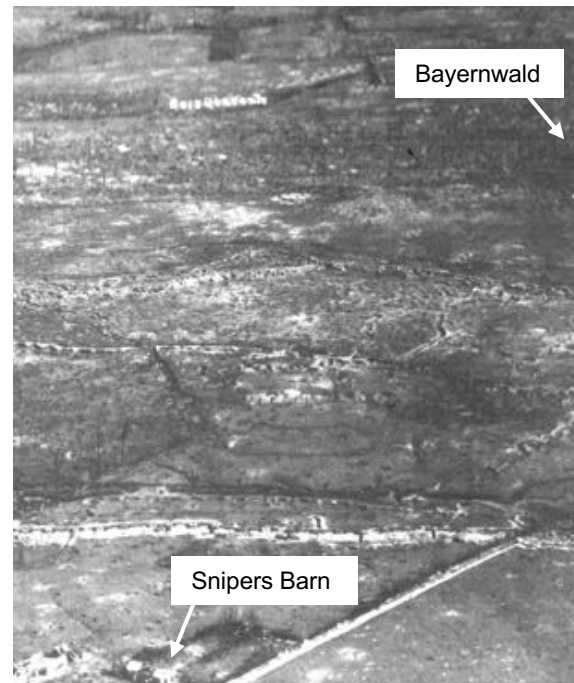
Figuur 55 – achtergelegen boszone met verschillende poeltjes

3.3.4. Zichten

De geomorfologie van het landschap heeft het verloop van de oorlog ter hoogte van Wijtschate deels bepaald. De heuvelflank die uitgaat op de beekvallei richting het westen was de ideale uitkijkpositie voor de Duitse troepen. Dit weids uitzicht vormt dan ook een belangrijk gegeven in de beleving van het landschap. Het waarnemen van dit landschap vanaf de Bayernwaldsite heeft dan ook een historische betekenis. Vermoedelijk was er tijdens de oorlog ook een zicht richting Ieper (zoals te zien op figuur 59). Uiterard zal het zicht vanuit Bayernwald beperkt geweest zijn door de bebossing op die plaats.

Figuur 56 - Topografische kaart ter hoogte van Bayernwald, 18 juli 1917 (1917 07 18 28.SW.2, National Library of Scotland (GB) via maps.nls.uk/)

Figuur 57 - Perspectief op het oorlogslandschap aan de frontlijn ter hoogte van Bayernwald, 11 mei 1917 (Bostyn F., Vancoillie J., Barton P. & Vandewalle J. (2000). Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog, p. 59)

Figuur 58 - Foto vanuit Snipers Barn, tussen maart en juni 1917, met zicht op het (voormalige) landbouwlandschap (Bostyn F., Vancoillie J., Barton P. & Vandewalle J. (2000). Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog, p. 36)

Figuur 59 - Het huidige naoorlogse landbouwlandschap, gezien vanaf de Bayernwaldsite

3.4. Beschrijving van het archeologisch erfgoed

Betreffende het archeologische erfgoed dient even stilgestaan te worden bij het feit dat de huidige opengestelde Bayernwaldsite minder dan 10% van de vroegere verdedigingsvesting beslaat. De nabije (en verre) omgeving rond het terrein bezit aldus een hoge archeologische potentie. Gezien de reeds uitgevoerde historische en archeologische studies die zijn uitgevoerd over Bayernwald, wordt hieronder het archeologisch potentieel geciteerd⁹:

Aan de noordzijde van het huidige Bayernwald situeert zich langs het asfalt een gedeeltelijk ontgraven betonnen vloerplaat van 2,10 x 1,80 m met schijnbaar twee openingen van 0,50 en 0,70 m en sporen van een 0,60 m brede muur. Hoewel de constructie geen deel uitmaakt van het vooronderzoek van ABAF, is ze vermoedelijk toch reeds te interpreteren als van een mortierpost. Volgens Georges Vermeersch heeft men hier immers eind jaren '70 in het verlengde ook de aanzet gevonden tot een ondiepe houten constructie, waarschijnlijk voor de bedieners van de mortier. Voor verder onderzoek van deze dient echter eerst een aanzienlijke laag bovenaarde verwijderd en indien de Unterstand zich niet onder de grondwaterspiegel bevindt, is de kans dat het bouwwerk nog intact is, ook niet zo groot. Historisch wordt de aanwezigheid van mortierposten in Bayernwald in ieder geval bevestigd op een bijzonder plan van de Britse 41.ID van 23 mei 1917. Van noordoost naar zuidwest staan ze aangeduid met namen Desmond, David, Deodar, Dragoon en Dandy. De mortierstelling Deodar zou zich op de te restaureren museumsite bevinden, hoewel de gegevens natuurlijk van Britse oorsprong zijn en bijvoorbeeld al de uittekening van de loopgraven heel wat gebreken vertoont. Volgens het plan van 23/5 zitten in het weiland achter het huidige Croonaertbos ook nog de resten van 5 machinegeweerposten, terwijl op de site zelf een observatiepost wordt afgebeeld ter hoogte van de in 1972 ontdekte diepe mijnschacht. Tenslotte zijn buiten het bos, althans volgens het plan van de 41.ID, nog twee dugouts of minierte Unterstände gebouwd en gebruikt als hoofdkwartieren of accommodatie.

Aanvullend op bovenstaande synthese zijn ook de mijngangen, vertrekkende vanuit de mijnschachten (tot op tientallen meters onder het maaiveld) nog onder de grond aanwezig. Behalve de mortierpost zijn ook twee schuilkelders, die aansluiten op één van de gereconstrueerde loopgraven ondergronds aanwezig. Het terrein is eveneens aangeduid op de CAI (Centrale Archeologische Inventaris):

- CAI Locatie 150756
- Nauwkeurigheid: Tot op 15m
- Provincie: West-Vlaanderen
- Gemeente: Heuvelland
- Deelgemeente: Wijtschate
- Naam: Bayernwald / Croonaertbos

Naast de bovenstaand vermelde structuren is er ook een hele hoge potentie voor de aanwezigheid van stoffelijke overschotten van niet-geborgen gesneuvelden. Daarnaast bestaat de kans op vervuiling / aanrijking van het terrein met munitie. Bij eventuele werkzaamheden dient hiermee rekening gehouden te worden.

⁹ Bostyn F., Vancoillie J., Barton P. & Vandewalle J. (2000). Bayernwald – Het Croonaertbos in de Eerste Wereldoorlog, p. 148.

Figuur 60 - Inventarisatie archeologisch erfgoed

3.5. Beschrijving van de overige elementen

Hieronder worden enkele elementen omschreven die onderdeel uitmaken van de beschermde site, maar op zich geen erfgoedwaarde bezitten. Het betreft in hoofdzaak de infrastructuur in functie van toegankelijkheid en ontsluiting.

3.5.1. Omheining

Rondom de voor het publiek ontsloten gedeelte van de Bayernwaldsite staat een draadafsluiting met rondhouten palen van ca. 2 m hoogte. De draadafsluiting bestaat uit 'schapendraad', vaak gebruikt als weideafsluiting, met vierkante mazen die onderaan versmallen. Bovenaan is een prikkeldraad aanwezig. Plaatselijk is de draadafsluiting beschadigd. Naast de hoofdingang met draaipoort staat een metalen poort bestaande uit gegalvaniseerde roosters, die als diensttoegang voor onderhoud wordt gebruikt.

Figuur 61 - Draadafsluiting met bovenaan prikkeldraad aan de straatzijde

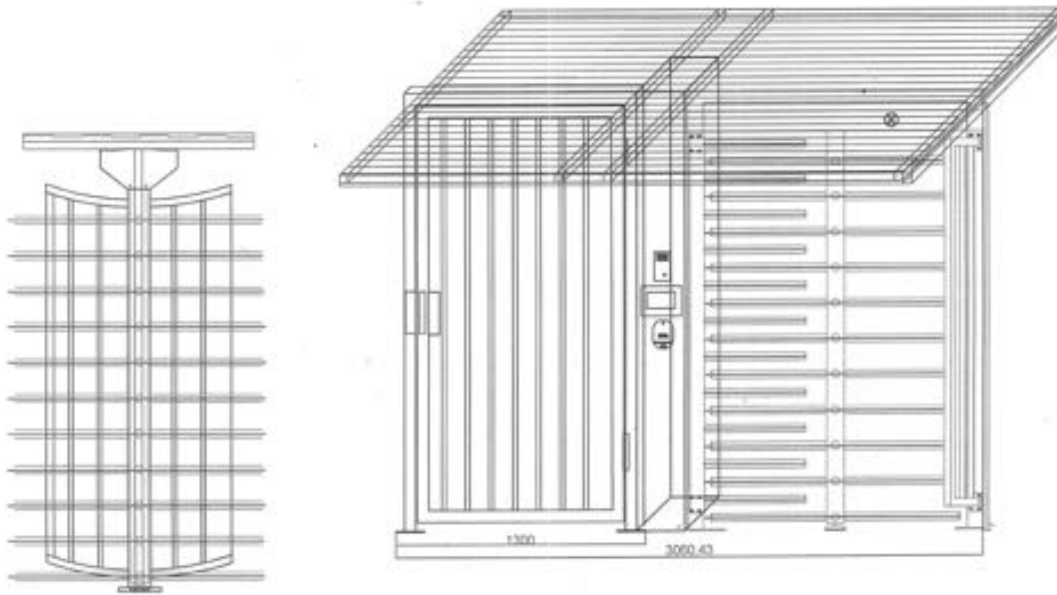
Figuur 62 - Detail draadafsluiting met houten palen

Figuur 63 - Beschadiging

3.5.2. Toegangspoort

De toegangspoort is een recente toevoeging (2012) aan de site en ligt net buiten het beschermde perceel. De vraag voor het plaatsen van deze poort kwam er om de toegangscontrole te verhogen. De constructie bestaat uit metaal en heeft een draaideur waardoor telkens één persoon de site kan betreden/verlaten. Ook is een deur voorzien voor de toegang van rolstoelgebruikers. De voorzijde van de toegang is verhard in beton. Het dak bestaat uit een metalen dakplaat.

Figuur 64 - Detailtekening van de toegangspoort. (Archief agentschap Onroerend Erfgoed)

Figuur 65 - Foto van de toegangspoort

3.5.3. Shelter

Ook de shelter is een recente toevoeging (2003) aan de Bayernwaldsite, die gekaderd dient te worden in het restauratiedossier anno 2002-2003 en het opnieuw toeristisch ontsluiten van de site. De constructie bestaat uit een open houten constructie met een dak in metalen dakplaten op palen. Aan de buitenzijden staan 3 houten wanden die niet met elkaar verbonden zijn, waar verschillende infopanelen aan zijn opgehangen. Centraal staat een opgemetselde stenen reliëf van de Bayernwaldsite tijdens de oorlog.

Figuur 66 – Foto's bestaande toestand shelter

3.5.4. Paden

De huidige paden op de site zijn rondom de loopgraven en bunkers gelegen. Deze paden zijn verhard in dolomiet. Parallel met de straat loopt een pad vanaf de shelter tot aan de oostelijke uitloper van de loopgraven. Aan de westzijde van de site loopt een pad vanaf de toegang tot aan bunker 1. Op vraag van Toerisme Vlaanderen werd enkele jaren geleden een verlaagd platform aangelegd ter hoogte van de loopgraaf in noord-oostelijke richting.

Figuur 67 - Het halfverharde pad aan de straatzijde

Figuur 68 - Informatiepunt in dolomiet aan de noordzijde van de site

Figuur 69 - Het pad aan de achterzijde van het terrein

3.6. Aandachtspunten en potenties

Onderstaande aandachtspunten en potenties zijn gebaseerd op de voorafgaande historische nota en de inventarisatie van de bestaande toestand. De aandachtspunten omvatten voornamelijk recente toevoegingen in functie van ontsluiting. De grote potentie van de site gaat uit van de aanwezige historisch waardevolle erfgoedelementen.

De huidige **aandachtspunten** zijn de constructies en gebruikte materialen ter ontsluiting van de site, met name de draadafsluiting, de toegangspoort en de shelter. Hoewel deze nodig zijn voor een optimale toeristische exploitatie doet het uitzicht en het gebruikte materiaal eerder afbreuk aan de beleving van de historische site. Ook de al dan niet verharde paden liggen schijnbaar lukraak en er is geen duidelijke rondgang voor de bezoeker aangegeven.

De grote waarde en **potentie** van de Bayernwaldsite is uiteraard de aanwezigheid van de bunkers, mijnschachten en loopgraven, die aanleiding hebben gegeven tot de bescherming. Ook de verspreide solitaire bomen en bomengroepen verhogen de beleving van het (voormalige) *Bois Quarante*. Ook de link met het lagergelegen landschap ten slotte is een meerwaarde.

De ondergrond bevat hoogstwaarschijnlijk nog veel niet-opgegraven oorlogsrelicten. Ieder bodemingreep dient dan ook zeer goed afgewogen te worden.

Figuur 70 - Schematische weergave van de aandachtspunten (rood) en potenties (groen).

4. Erfgoedwaarden

De Militaire site Bayernwald is beschermd als monument sinds 5 maart 2001 omwille van de historische en socio-culturele erfgoedwaarden. Het beschermingsbesluit¹⁰ omschrijft deze waarden als volgt:

De historische waarde wordt als volgt omschreven:

als zijnde één van de weinige, grotendeels bewaarde, Duitse militaire sites uit W.O.I meer bepaald deel uitmakend van de 1ste stelling van de 1ste linie op de heuvelkam Wijtschate-Mesen.

De streek van Wijtschate en deze site hadden een bijzonder belang tijdens de Eerste Slag bij Ieper (najaar 1914) tijdens de mijnenoorlog in 1917 en tijdens de zogenaamde Vierde Slag bij Ieper in 1918.

De socio-culturele waarde wordt als volgt omschreven:

als zijnde een waardevol document voor verder onderzoek, o. m. bouwtechnisch, met betrekking tot de Duitse militaire bouwwerken en als een oorlogsite, welke na restauratie en consolidatie, een interessant cultuur-toeristisch component kan vormen in het Westhoek Vredespark.

Figuur 71 - Plan horende bij het beschermingsbesluit

¹⁰ <https://besluiten.onroerenderfgoed.be/besluiten/3662>

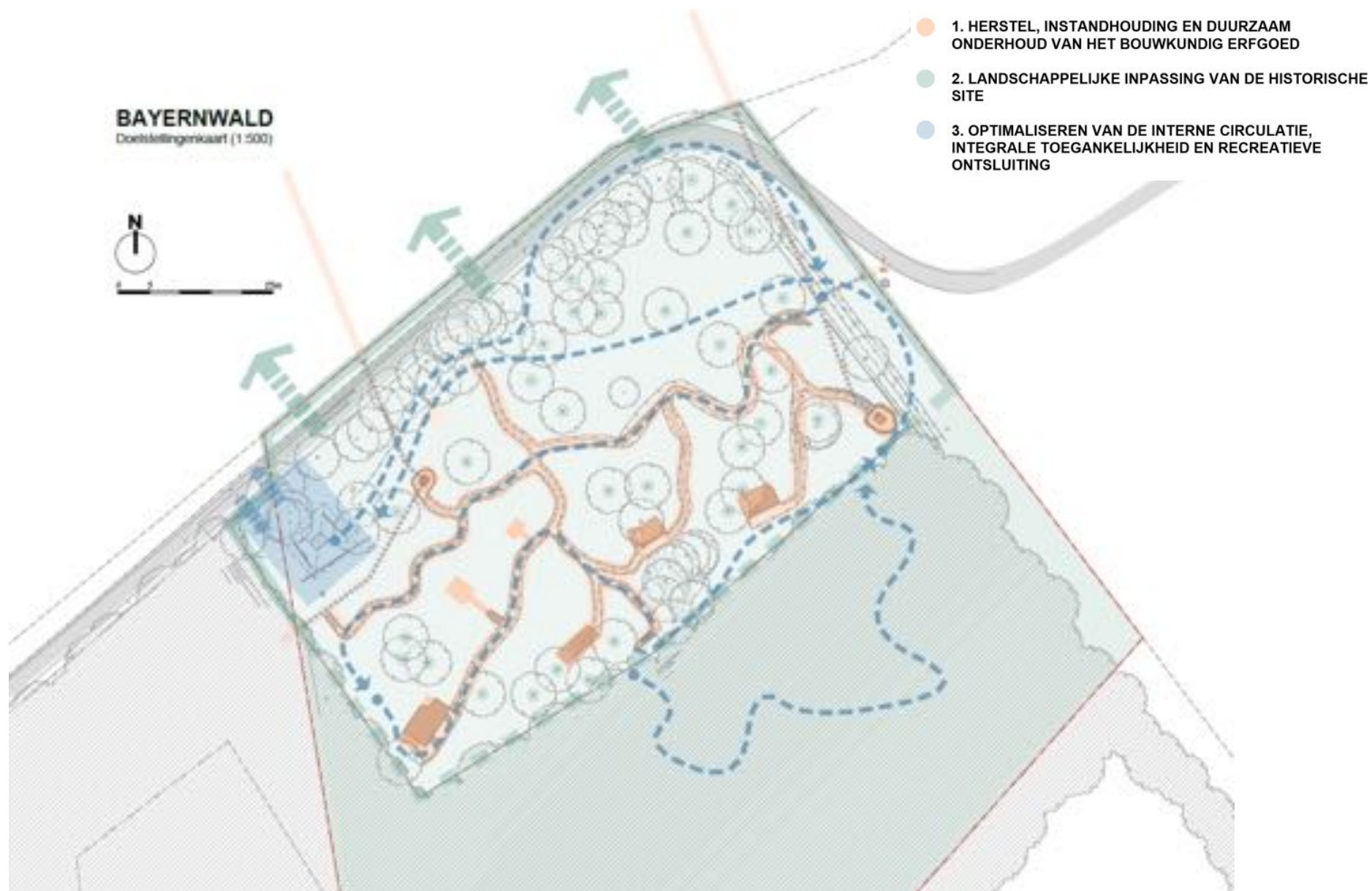
5. Beheersvisie en doelstellingen

De in dit beheersplan voorgestelde doelstellingen en maatregelen vertrekken steeds vanuit de intrinsieke waarden zoals in het vorig hoofdstuk beschreven. Op dergelijke wijze zullen de verschillende erfgoedelementen geïntegreerd worden in een hedendaags gebruik en een daaraan gekoppeld beheer. Er wordt bovenal gestreefd naar een verbetering van een waardevolle erfgoedsite, die beantwoordt aan zowel het consolideren van de erfgoedwaarden als het optimaliseren van de plek. Alle ingrepen, zowel de eenmalige als terugkerende, zullen kaderen binnen de ruimere historische, ruimtelijke en sociaal-recreatieve context. Deze visie heeft betrekking tot de historische, sociaalculturele en wetenschappelijke waarde van de site

De Bayernwaldsite staat volledig in het teken van de eerste wereldoorlog. Het gedeelte van het beschermde perceel aan de Voormezelestraat wordt reeds toeristisch ontsloten en beheerd door de gemeente. Het is het optimaliseren van deze recreatieve ontsluiting en het vrijwaren en in stand houden van de aanwezige erfgoedwaarden die centraal staan in dit beheerplan. De site kent tenslotte een hoge bezoekersdruk en een intensief gebruik, waarbij men direct in contact komt met het waardevolle erfgoed.

Binnen maar ook buiten het opengestelde gedeelte bezit het gehele beschermde perceel een archeologisch potentieel. Zo zouden er nog resten aanwezig zijn van enkele schuilkelders en een mortierpost, maar ook de mijngangen die vertrekken vanuit de mijnschachten. In het achterliggende bosgedeelte (op heden privaat domein) zijn op zijn minst nog verschillende bomkraters waar te nemen. Door de aanwezigheid van deze elementen is het logisch om ruimer te denken dan de huidige ontsloten site en een visie te formuleren voor het ganse beschermde monument. Hierbij streven we in dit beheerplan naar een 'ideaal' totaalconcept. De ondergrond bevat hoogstwaarschijnlijk nog veel niet-opgegraven oorlogsrelicten. Ieder bodemingreep dient dan ook zeer goed afgewogen te worden.

Voortbouwend op de erfgoedvisie uit het charter van Venetië (1964) voor het behoud van monumenten en historische sites worden nieuwe ontwerpingrepen duidelijk herkenbaar gemaakt, maar steeds met respect voor het historische karakter van de site. De wijze waarop nieuwe ingrepen geïntegreerd worden in de bestaande toestand moet telkens per afzonderlijk geval bekeken worden. Er kan daarbij gedacht worden aan de ruimtelijke inpassing, de schaalverhoudingen en een materiaal- en plantengebruik dat past bij het historische karakter van de site. Een vormgeving van geschoren beplantingsmassieven bijvoorbeeld, kan een nadrukkelijk hedendaagse vormgeving hebben, maar door het soortgebruik, de ruimtelijke inpassing en de schaalverhouding naadloos aansluiten bij het historische karakter van de site.

5.1. Doelstellingen

DOELSTELLING 1 // HERSTEL, INSTANDHOUDING EN DUURZAAM ONDERHOUD VAN HET BOUWKUNDIG ERFGOED

De aanwezige bouwkundige elementen, zijnde de gereconstrueerde loopgraven, de mijnschachten en betonnen bunkers, vormen de belangrijkste erfgoedrelicten binnen de Bayernwaldsite en zijn ook de reden waarom deze is beschermd en wordt opengesteld voor het publiek. De bouwkundige elementen staan centraal binnen deze recreatieve ontsluiting vanwege hun opmerkelijke historische en educatieve waarde, maar kennen hierdoor ook een hoog gebruik. Het consolideren, herstellen en duurzaam onderhouden van de bouwkundige elementen vormt dan ook een van de belangrijkste uitgangspunten in Bayernwald.

De betonnen constructies (bunkers en schachten) dienen periodiek te worden gecontroleerd betreffende stabiliteit en veiligheid. Hoewel de bunkers vanwege de geringe plafondhoogte en hoge watertafel nauwelijks toegankelijk zijn voor de bezoeker moet de ingang steeds vrij zijn, zodat men van buitenaf zicht heeft op het interieur. Afval en puin wordt steeds verwijderd. Extra aandacht gaat naar het behandelen en herstellen van betonrot en corrosie.

De gereconstrueerde loopgraven zijn houten constructies en vormen als het ware een 'historische attractie' op het terrein voor vele bezoekers. Door het materiaalgebruik en de hoge bezoekersdruk dienen de loopgraven periodiek te worden hersteld. Het gaat hier voornamelijk over het houten vlechtwerk, maar ook de houten omkadering en afwaterings door middel van drainage.

Bij eventuele (grond)werken in de toekomst wordt steeds rekening gehouden met de nog aanwezige ondergrondse constructies (schuilkelders, mortierpost en mijngangen) en het eventueel voorkomen van lichamen (stoffelijke resten van gesneuvelde soldaten) en eventueel voorkomen van munitie. Het wegpompen van het water in de tegenmijnschachten wordt tot een minimum beperkt omwille van de stabiliteit van deze ondergrondse constructies. Het wegpompen gebeurt enkel in functie van controle op stabiliteit, wetenschappelijk onderzoek en uitzonderlijk omwille van ceremoniële redenen (vb. bezoek door minister of buitenlandse eregasten, zoals reeds in het verleden gebeurde). Uitpompen van het water wordt zoveel als mogelijk vermeden aangezien dit een snellere degradatie in gang stelt. Deze elementen kunnen in de toekomst mee opgenomen worden bij de recreatieve ontsluiting van de Bayernwaldsite, met voorafgaand het vereiste archeologisch onderzoek.

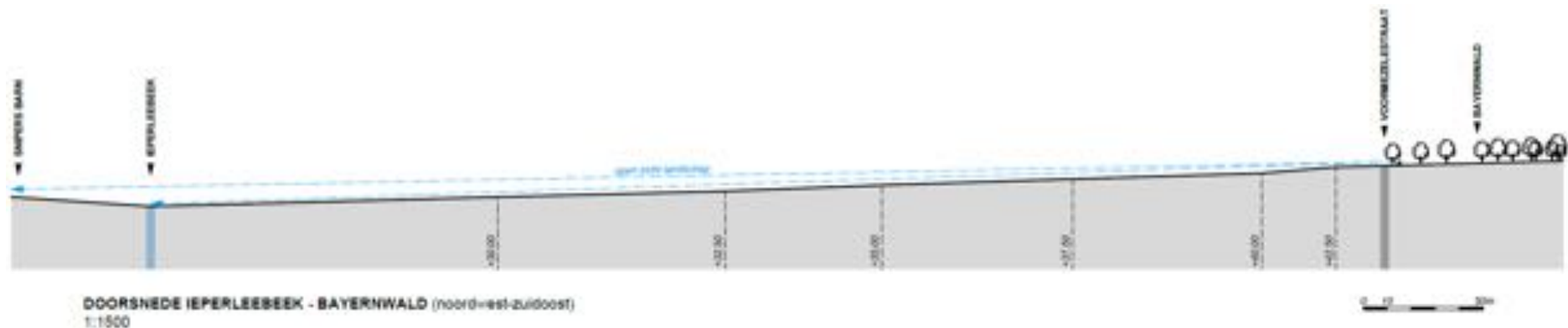
DOELSTELLING 2 // LANDSCAPPELIJKE INPASSING VAN DE HISTORISCHE SITE

Zoals in de voormalige hoofdstukken reeds aangehaald bepaalde de geomorfologie van het landschap en de aanwezigheid van het *Bois Quarante* op de heuvelflank met zicht op het westen grotendeels de locatie van de Bayernwaldsite tijdens de Eerste Wereldoorlog. Zowel de aanwezigheid van bomen, bomengroepen en het bos op en nabij de site herinneren vandaag aan het vroegere landbouwlandschap. Ook het zicht vanaf de Voormezelestraat op de beekvallei (niemandland) vormt vandaag een meerwaarde.

1. LANDSCHAP

Los van het aanwezige bouwkundige erfgoed is het ook belangrijk de Bayernwaldsite te kaderen in het ruimere (historische) landschap en het landschap te betrekken bij de recreatieve ontsluiting ervan. De bomen en het bos op de site benadrukken het bossige karakter van de oorspronkelijke Bayernwaldvesting en zijn als groenvorm waardevol. Doordat er op het publieke gedeelte van het terrein voornamelijk hoogstammen staan blijft bovendien het zicht op het lageregelegen landschap behouden.

De open zichten dienen steeds te worden behouden en waarneembaar te zijn vanop de site. Verschillende oorlogsrelicten (*Snipers Barn*, beekloop, bomkraters, hoeves, nabijgelegen dorpen...) zijn vanaf de Bayernwaldsite waar te nemen. Door middel van infopanelen, borden, panorama's, oude foto's... kan het voormalige oorlogslandschap naar de bezoeker toe worden gekaderd.

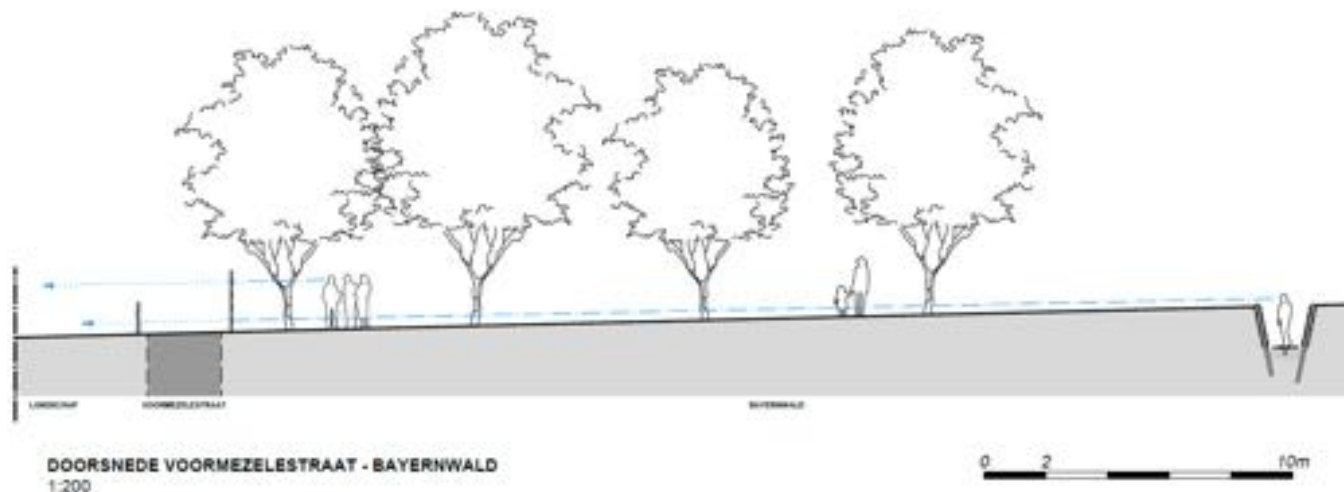

Figuur 72 - Doorsnede van de beekvallei tussen de Ieperleebeek en Bayernwald (buro voor vrije ruimte)

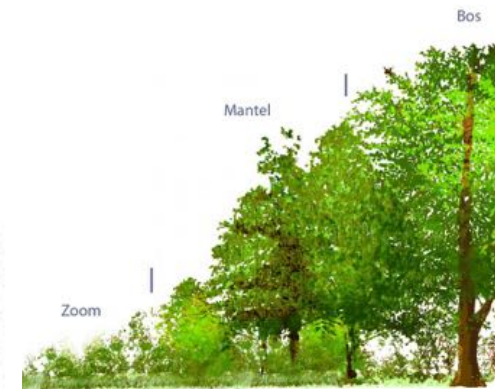
2. RANDEN

De randen van het opengestelde gedeelte bestaan vandaag uit een draadafsluiting en dienen op korte termijn te worden hersteld. Op langere termijn wordt deze idealiter vervangen door een meer passende en duurzame afsluiting die qua vormgeving en materialisatie aansluit op de historische context van de site. Belangrijk hierbij is dat het zicht vanaf de site op het landschap behouden blijft. Zo kan bijvoorbeeld worden gewerkt met stalen balken (H- of L-profielen) die als palen dienen waartussen horizontale draden worden gespannen. Het materiaal refereert op die manier naar de *Spaanse ruiters* en andere prikkeldraadconstructies uit de Eerste Wereldoorlog (zie visualisaties en referentiebeelden op de volgende pagina's als suggesties, deze zijn lauter inspirerend). Ook de verwijzing naar de typische schroefpiketten met lussen ('varkensstaarten') kunnen in de afsluiting worden gebruikt. Ook de in- en uitgang wordt in eenzelfde materialisatie voorzien (zie doelstelling 3).

Een nieuwe afsluiting wordt voorzien ter afbakening van het opengestelde gedeelte van de Bayernwaldsite, maar is vooral van belang aan de straatzijde (noordwestzijde) in functie van het zich naar en vanuit de site naar het landschap. De zijde aan het bosgedeelte kan, indien in de toekomst opengesteld, door middel van een aangepast bosrandbeheer opnieuw een gelaagdheid krijgen (zoom, mantel, bos). Dergelijke gelaagdheid zorgt voor een groene afsluiting, waarin eventueel een draadafsluiting wordt verwerkt en een verhoogde biodiversiteit.

Figuur 73 - Doorsnede met een transparante afsluiting die zicht biedt op het landschap (buro voor vrije ruimte)

Figuur 74 - Zoom- en mantelvegetatie bosrand (www.ecopedia.be)

Figuur 75 - Bestaande toestand

Figuur 76 - Visualisatie (conceptvorming) van een transparante omheining, met metalen H-profielen, kabels en de typische schroefpiketten met lussen (buro voor vrije ruimte)

Figuur 77 - De schroefpiketten zoals uit de Eerste Wereldoorlog werd (en wordt) ook gebruikt als weideafsluiting

Figuur 78 - Referentiebeelden prikkeldraad

Figuur 79 - Spaanse ruiters met prikkeldraad

3. DUURZAAM GROENBEHEER

Het grootste deel van de aanwezige bomen blijven behouden om het oorspronkelijk bossige karakter van de plek te benadrukken. Bepaalde exemplaren aan de straatzijde, voornamelijk spontaan gevestigde soorten, worden weggehaald in functie van het panoramisch uitzicht. Hierbij worden meer waardevolle soorten zoals eik en/of de oudere exemplaren gevrijwaard en krijgen ze de mogelijkheid om hun kroon ten volle te ontwikkelen.

Het merendeel van de bomen blijft in stand gehouden en worden periodiek gemonitord in functie van vitaliteit en veiligheid door een erkend boomverzorger. Wanneer bomen instabiel, ziek of dood zijn worden ze gerooid en vervangen door voldoende grote bomen, zoals zomereik (*Quercus robur*), fladderiep (*Ulmus leavis*), haagbeuk (*Carpinus betulus*) of veldesdoorn (*Acer campestre*).

Het private bosgedeelte valt buiten de gebruiksovereenkomst tussen de eigenaar en beheerder (gemeente Heuvelland). In dit beheerplan wordt voorgesteld om de algemene principes van duurzaam bosbeheer te hanteren. De beheerder onderneemt de nodige stappen om dit aan de eigenaar voor te stellen. Bij een duurzaam bosbeheer kijkt de beheerder niet alleen naar het heden, maar heeft men ook aandacht voor de toekomstige generaties. Dit kan concreet door de standplaatskwaliteit op peil te houden en niet meer hout te oogsten dan verantwoord is. Het huidige bosgebruik mag ook de toekomstige biodiversiteit niet in gevaar brengen door ingrijpende veranderingen te veroorzaken in het milieu of door het uitroeien van soorten. Specifiek gaat er aandacht naar het natte bosgedeelte ten westen van de inkom van de site. In het beheer wordt dit gegeven aangegrepen als een potentie in functie van het verhogen van de biodiversiteit.

In het duurzaam bosbeheer moet men rekening houden met drie belangrijke punten. Ten eerste moet het bos behouden blijven. Men moet er dus voor zorgen dat na een kapping, nieuwe boompjes de kans krijgen om te groeien of aangeplant worden. Ten tweede moet de kwaliteit van de standplaats behouden of verbeterd worden. Dit wil zeggen dat men de keuze van de gebruikte boomsoorten moet aanpassen aan de standplaats (bijv. bomen die een hoge grondwaterstand niet verdragen, worden best niet aangeplant in een moerassig gebied) en niet omgekeerd (bijv. het moeras droogleggen om die boomsoort toch te kunnen planten). Ook moet men verantwoorde beheertechnieken gebruiken (bijv. zo weinig mogelijk schade toebrengen bij de houtoogst, ongewenste soorten mogen niet bestreden worden met stoffen die het milieu sterk vervuilen). Ten derde moet een zeker voorraadpeil van het bos bewaard blijven. Dit kan men doen door er op lange termijn voor te zorgen dat de hoeveelheid hout die geoogst wordt kleiner is dan de hoeveelheid die er bijgroeit. Anders, als er meer hout geoogst wordt dan er bijgroeit, zal het bos op termijn overgeëxploiteerd geraken, degraderen en verdwijnen.

Voor de open graszones blijft een intensief maaibeheer vereist om de algemene toegankelijkheid en overzicht te behouden. Echter kunnen bepaalde zones, zoals bijvoorbeeld de stroken aan de zuidzijde van de loopgraven of onder boomspiegels, een half-intensief maaibeheer krijgen. Daarnaast wordt de noordelijke zone van de site half-intensief beheerd om enerzijds de aanwezige waardevolle vegetatie te vrijwaren en versterken en anderzijds om een hoge betredingsdruk te voorkomen. Zie de aanduidingen op de kaart op volgende pagina. Dit om zowel de belevingswaarde als de biodiversiteit enigszins te verhogen.

Figuur 80 - Beeld van Bayernwald met een half-intensief maaibeheer

DOELSTELLING 3 // OPTIMALISEREN VAN DE INTERNE CIRCULATIE, INTEGRALE TOEGANKELIJKHEID EN RECREATIEVE ONTSLUITING

Een laatste doelstelling omvat het optimaliseren van de interne circulatie en toegankelijkheid, in functie van de recreatieve ontsluiting van het terrein. Doordat er jaarlijks zo'n 40.000 bezoekers de site betreden is het belangrijk een logische en duidelijke rondgang te creëren, waarbij de bezoeker voldoende duiding en informatie krijgt. Er wordt gestreefd naar integrale toegankelijkheid, echter zal dit niet overal mogelijk zijn vanwege de aard van de constructies (loopgraven).

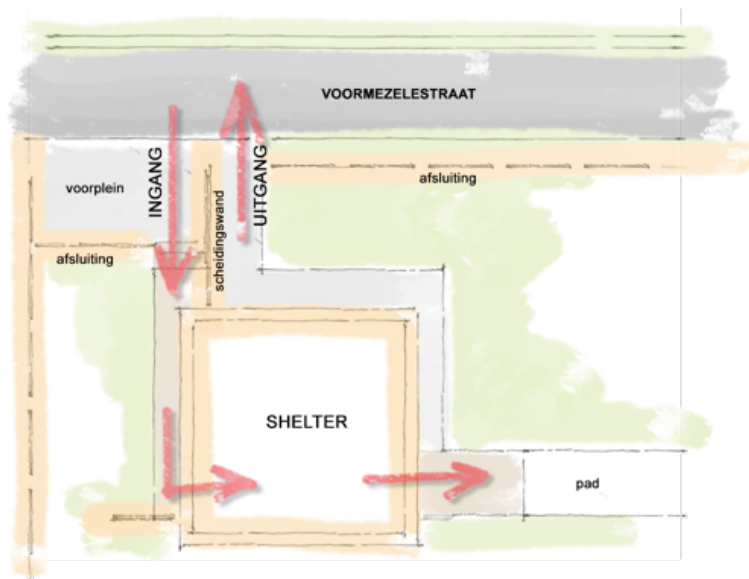
1. IN- EN UITGANG

Aansluitend op de omheining dient ook de in- en uitgang te worden aangepakt. Het bestaande draaihek is destijds geplaatst geweest zodat entreegeld kan worden gevraagd bij het betreden van de site. Het materiaalgebruik is echter weinig passend bij het historische karakter van de site en op drukke momenten weinig praktisch, aangezien het binnen en buiten gaan via dezelfde draaipoort gebeurt. Grote groepen vormen periodiek voor opstopping. De toegangszone vraagt dus om een herinrichting en een integratie binnen de historische site. In dit beheerplan wordt een schematisch voorstel gedaan van een mogelijke inrichting. De beelden op de volgende pagina zijn louter inspirerend, geen vaststaand gegeven. Een effectieve herinrichting zal een onderdeel vormen van een gedetailleerd ontwerpvoorstel, verder te bespreken met de bevoegde en betrokken partijen.

Het van elkaar scheiden van binnen- en buitengaande bezoekers zal de circulatie vlotter doen verlopen. Door een in- en uitgang te voorzien wordt voorkomen dat individuen en/of groepen op elkaar moeten wachten. De ingang wordt bij voorkeur enkele meters meer naar binnen op de site geplaatst, zodat een klein pleintje ontstaat en bezoekers/groepen niet op straat moeten wachten om binnen te gaan. De twee poorten worden naast mekaar voorzien ter hoogte van de huidige toegang. Bij het betreden van de site wordt onmiddellijk de verbinding gemaakt met het informatiepaviljoen (huidige shelter) door middel van een dunne wand. Door aan het einde van het paviljoen een lagere, dwarse wand te voorzien wordt de bezoeker door het paviljoen zelf geleid. Ook deze wanden sluiten betreffende materialisatie aan op de omheining en poorten, in bijvoorbeeld (corten)staal. Door ze aan één zijde (gedeeltelijk) te bekleden met een houten vlechtwerk cf. de loopgrachten wordt het karakter van de plek onmiddellijk voelbaar en wordt ook de beleving voor personen met een functiebeperking verhoogd. De wanden kunnen bovendien worden aangewend voor het ophangen van informatiepanelen en foto's. De wandeling doorheen Bayernwald begint en eindigt aan het paviljoen (zie interne circulatie hieronder). De uitgang bevindt zich naast de ingang, aan de andere zijde van de wand. Bodemingrepen bij het aanpassen van de in- en uitgangen (inclusief verhardingen) wordt zoveel als mogelijk vermeden om verstoring van het archeologisch potentieel te voorkomen.

Figuur 81 - Visualisatie (conceptvorming) van de in- en uitgang, gescheiden door een wand met houten vlechtwerk (buro voor vrije ruimte)

Figuur 82 – Schematisch bovenaanzicht van de in- en uitgang (buro voor vrije ruimte)

2. INTERNE CIRCULATIE

Betreffende de interne circulatie wordt vooropgesteld om het wandeltracé te organiseren in vijf segmenten, vanaf het paviljoen tot aan de bunkers, door het bos en terug. Het ontsluiten van het bosgedeelte (vandaag privé) kan eventueel in de toekomst gebeuren, in samenspraak met de eigenaar. Deze looproute kan worden gehanteerd bij gegidste rondleidingen en kan aan de hand van een folder worden verduidelijkt. Deze circulatie heeft een beperkte impact op het beheer van de site, namelijk in functie van periodiek onderhoud en toegankelijk houden van de loopgrachten, maar ook het maaibeheer. Op specifieke locaties wordt intensiever beheerd om overbetreding van zones met waardevolle en diverse plantensoorten te voorkomen.

Tracé 1: Landschap/niemandsland

Parallel met de Voormezelestraat wordt de link met het oorlogslandschap gelegd. Door middel van historisch kaartmateriaal en oude foto's worden de nog aanwezige en herkenbare oorlogsrelicten, zoals de vroegere *Snipers Barn*, de beekloop, het geallieerde front... geduid.

Tracé 2: Frontlinie/loopgravenoorlog

Via dit tracé komt de bezoeker in contact met de loopgraven aan de frontlinie. Zowel het ontstaan en verloop van de stellingenoorlog als de fysieke opbouw van de Duitse loopgraven aan Bayernwald komen hier aan bod.

Tracé 3: Bunkers

Via dit pad komt de bezoeker in de achterliggende loopgrachten terecht en passeert men langs enkele bunkers. Hier wordt stilgestaan bij de vrij unieke opbouw van de bunkers te Bayernwald en komen de zware beschietingen aan bod.

Tracé 4: Mijnschachten

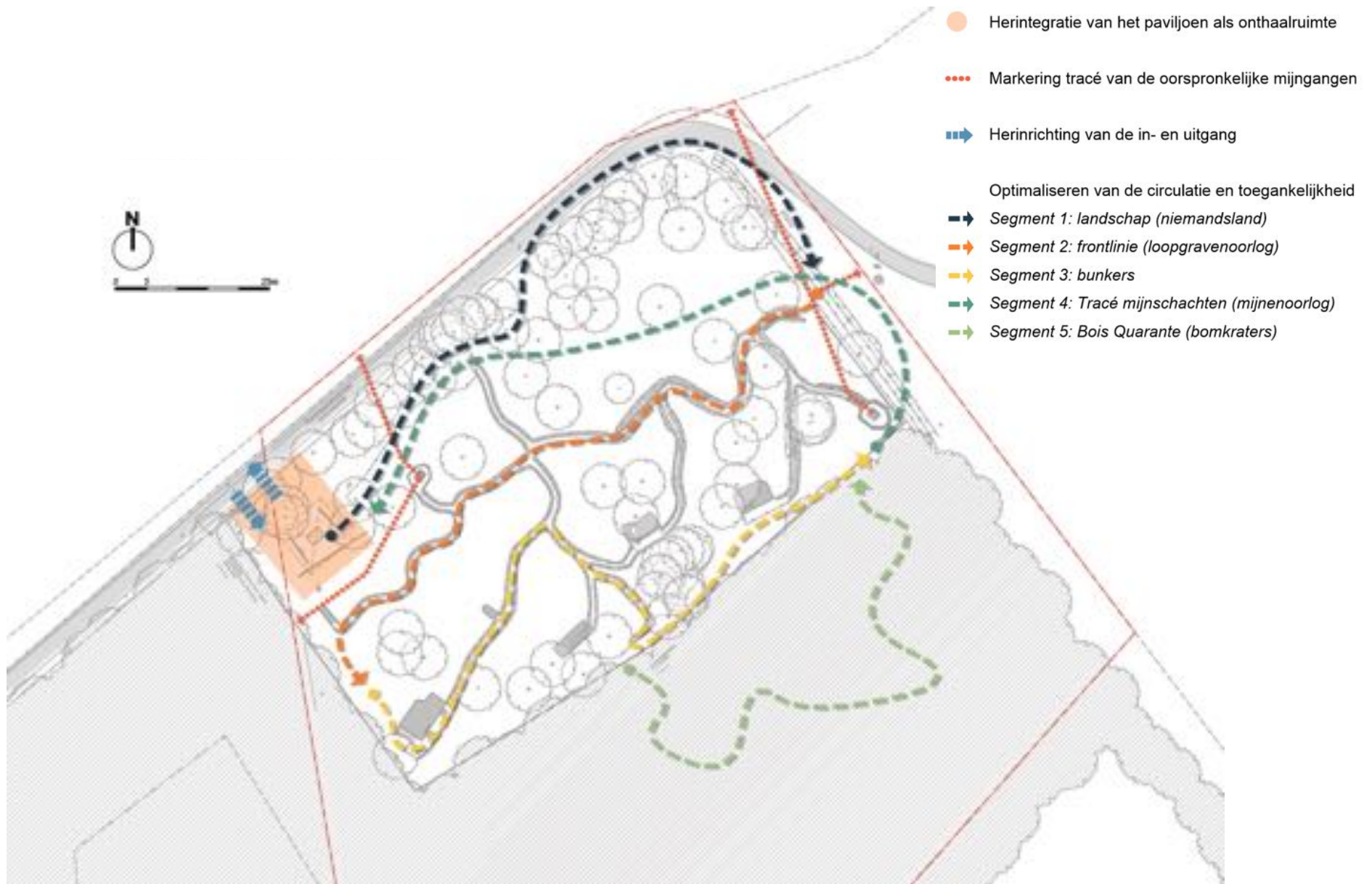
Via dit laatste tracé keert de bezoeker terug via een van de mijnschachten. Hierbij kan worden stilgestaan bij de mijnenoorlog alsook bij de fysieke bouw van de schachten en mijngangen.

Segment 5: Bois Quarante/bomkraters (optioneel)

Het achterliggende bos wordt, indien toegankelijk gesteld door de eigenaar, mee opgenomen in de beleving van de Bayernwaldsite. De nog aanwezige en met water gevulde bomkraters vormen een attractief gegeven en kunnen door een plaatselijke dunning worden opgewaardeerd. Door bijvoorbeeld gebruik te maken van vlonderpaden kunnen de ingrepen in het bosgedeelte tot een minimum worden beperkt. Hierbij dient echter wel rekening gehouden te worden met de eventuele aanwezigheid van munitie. Een gerichte ontmijning dient zich bij het uitvoeren van de werken aan en impliceert een bodemingreep die het aanwezig archeologisch potentieel kan beschadigen. Uitbreiding op privaat terrein lijkt voorlopig weinig waarschijnlijk, verhoging van de belevingswaarde kan eventueel vanaf de huidige site gerealiseerd worden.

Figuur 83 - Visualisatie (conceptvorming) van een vlonderpad door het bosgedeelte met bomkraters (buro voor vrije ruimte)

3. RECREATIEVE ONTSLUITING

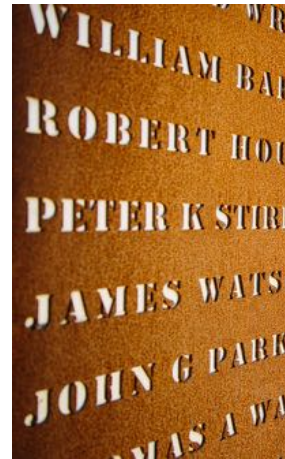
De recreatieve ontsluiting van de Bayernwaldsite betreft het optimaliseren van de integrale toegankelijkheid enerzijds, en het verschaffen en duiden van informatie anderzijds. De toegankelijkheid dient, gezien de specifieke aard van de site en de erfgoedelementen, in de mate van het mogelijke te worden gegarandeerd. Dit wil zeggen dat ook personen met een functiebeperking de volledige site kunnen betreden en bezichtigen, hetzij vanop het maaiveld. Door ter hoogte van de inkom gelijkaardige materialen te gebruiken kunnen bijvoorbeeld de loopgraven bovengronds worden geëvoceerd. De paden worden voorzien in (gebonden) halfverharding die waterdoorlatend is en natuurlijk oogt of door middel van intensief gemaaid gazon. De breedte van de paden is optimaal 1,50 m. Bij het uitkofferen van de paden dient de nodige aandacht te gaan naar het voorkomen van archeologisch potentieel.

Figuur 84 - Voorbeeld van een voldoende brede halfverharding

Figuur 85 - Indatenstaal

Figuur 86 - Belettering staal

Figuur 87 - Eigentijds ontwerp en materiaalgebruik van een 'shelter' (East Point Park Bird Sanctuary, Canada)

Duidingspanelen en infoborden, foto's en kaartmateriaal wordt in eenzelfde vormtaal aan de bezoeker aangeboden, aansluitend op de architectuur en vormgeving van de ingang/shelter. Door met gelijkaardige materialen en kleuren te werken (bijvoorbeeld (corten)staal, hout...) ontstaat uniformiteit en overzicht (zie ook doelstelling 3.1). Hierbij moet er rekening gehouden worden dat infodragers in lijn van de huisstijl van partnerorganisaties moeten uitgevoerd worden. De nodige afstemming dient met hen te gebeuren. Het geheel van info kan op termijn best herzien worden aangezien deze nu organisch gegroeid zijn. De inplanting van informatiedragers gebeurt op een passende manier, zonder de landschappelijke en bouwkundige erfgoedelementen te hypothekeren.

Figuur 88 - Voorbeeld van ruime informatiedrager in indatenstaal

Figuur 89 - Voorbeeld van een meer subtiel informatiepaaltje

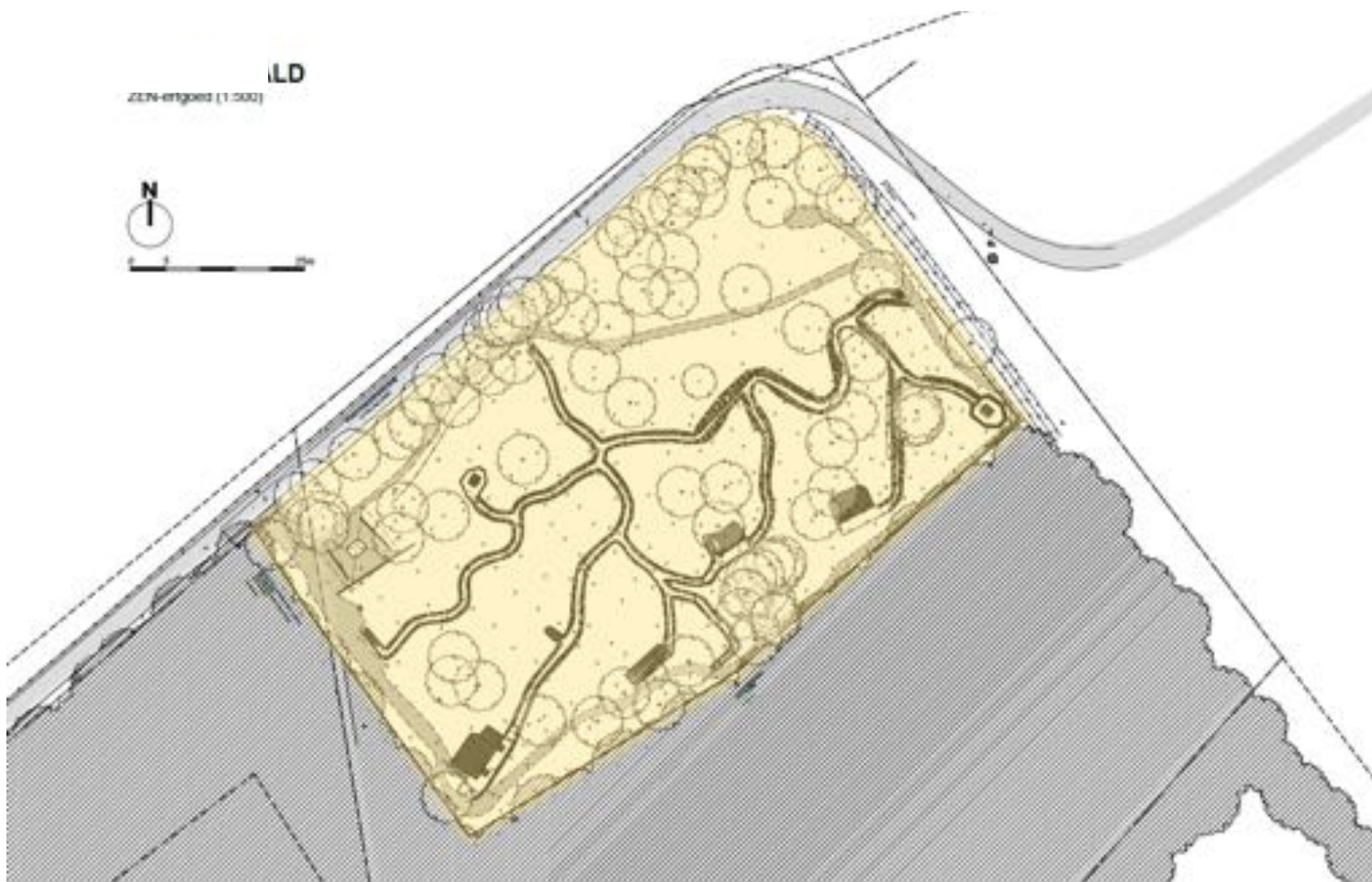

Figuur 90 - Houten paaltje met QR-code

Aanvullende educatieve inrichtingen en/of constructies, al dan niet van een tijdelijke aard, worden eveneens op een doordachte locatie ingeplant. Zo kan bijvoorbeeld een bovengrondse reconstructie van de mijngangen worden gesimuleerd ter hoogte van de shelter, die de bezoeker extra inzicht biedt betreffende de mijnenoorlog. In 2005 werd hiervoor een eerste voorstel en kostenraming geformuleerd door Stefaan Decrock (gemeente Heuvelland). Op het maaiveld kan eventueel het tracé van de mijngangen die nog aanwezig zijn worden aangeduid aan de hand van een belijning, tegels... Bij deze ingrepen wordt benadrukt de vormtaal en inplanting voldoende te bestuderen.

5.1. Open Erfgoed

Door het gemeentebestuur werd onderstaande motivatienota opgemaakt en ingediend op 23 mei 2019. Deze aanvraag werd op 2 juli 2019 besproken en aanvaard op de erkenningscommissie Open Erfgoed. In bijlage van dit beheerplan is het verslag van deze erkenningscommissie terug te vinden.

Figuur 91 - Aanduiding Open Erfgoed (geel)

1. De openstelling geeft de bezoeker inzicht in de erfgoedwaarden, -kenmerken en -elementen van het goed in hun maatschappelijke context.

De site brengt het verhaal van de Duitse soldaat tijdens WOI en de mijnenslag in het bijzonder. Dit is een uniek gegeven in Vlaanderen. De loopgraven zijn zo correct mogelijk gerestaureerd en liggen op de historisch juiste locatie. Het lopen door deze loopgraven geeft aan de bezoeker een aanzet tot ervaring van hoe dit was 100 jaar geleden.

Op de site zelf staan verschillende infodragers:

- Bij de bunkers en loopgraven: uitleg over de constructiewijze en het gebruik;
- In de shelter: uitleg over de mijnenslag en het leven in de loopgraven;
- In de loopgraven zijn er ook her en der ook educatieve bordjes voor de kinderen met dagdagelijkse feitjes: wat deden de soldaten in hun vrije tijd, waar aten ze , waar sliepen ze etc..

Dit alles is gebaseerd op archief- en archeologisch onderzoek. In 2000 is over de geschiedenis van de site een boek verschenen. Het arrangement 'De korte 20^e eeuw' met bijhorende leerlingenbundel voor de derde graad hoger middelbaar gaat hier dieper op in en legt de rode draden tussen deze 3 conflicten aan de hand van de 3 betrokken sites (Bayernwald, Maginotbunker en commandobunker 1953) uit. De evolutie in het bouwtechnische wordt beschreven maar ook en vooral de maatschappelijke context waaruit deze drie conflicten en bijhorende sites ontstaan zijn.

2. De openstelling richt zich op minstens twee verschillende doelgroepen.

De site trekt bezoekers aan uit allerlei doelgroepen in binnen- en buitenland.

We hebben momenteel producten op maat ontwikkeld voor volgende doelgroepen:

- Derde graad hoger middelbaar: zie arrangement KTE
- Derde graad lager middelbaar: zie missie Bayernwald
- Het verenigingsleven : zie Groepsarrangementen; Heuvelland in de Grote Oorlog,

3. De openstelling is inspirerend voor Vlaanderen of een ruimer gebied op de volgende vlakken:

a) de manier waarop en de frequentie waarmee de locatie wordt opengesteld en de keuzes die daarbij worden gemaakt.

De site is dagelijks geopend van 9u tot 18u, ook tijdens het weekend. Er zijn enkel een 15-tal sluitingsdagen per jaar, en dit op vraag van de eigenaar i.f.v. het jachtseizoen.

De ontsluiting voor het publiek gebeurt op meervoudige wijze:

- eigen gidsbeurten door erkende gidsen in 3 formules een arrangement 'Heuvelland in de Grote Oorlog', 'De Korte 20e eeuw' en losse gidsbeurten op aanvraag.
- groepsbezoeken met een eigen gids (500/j)

- Bayernwald is één van de WO I sites die vermeld wordt in onze documentaire 'Zero hour', op onze website, op onze Faro-app, op onze frontkaart 'Oorlog zonder einde'.
- De site neemt een prominente plaats in op de eerste verdieping van het bezoekerscentrum die met 'Landschap en Oorlog' een inleiding brengt op de oorlog in onze streek
- Uiteraard wordt deze plek ook meegenomen in onze toeristische magazine.
- Op maat van kinderen is een doe pakket ontwikkeld: 'Missie Bayernwald'.
- Op de site zelf hebben we traditionele infoborden aangevuld met een bronzen maquette van de heuvelrug van Wijtschate-Mesen, een ideale plek om een gidsbeurt te starten op de site met het verhaal van de Mijnslag zelf.
- Tijdens Open Monumentendag bieden we jaarlijks een gratis open deur dag aan voor iedereen, dit met gidsbeurten.
- Het boek 'De Korte 20^e eeuw' biedt een overzicht van de drie grote conflicten in de vorige eeuw. Heuvelland is de enige gemeente in België met voor het publiek toegankelijk sites uit WO I, WO II en de koude oorlog. In dit boek en bijhorende arrangement op maat van klassen hoger middelbaar wordt iedere site gelinkt aan elk conflict uitvoerig belicht. Voor WO I is dit de site Bayernwald.

De aanvrager verbindt zich ertoe jaarlijks te rapporteren over de bezoekersaantallen.

b) de wijze van beheer van de site, inclusief de publiekswerking.

De site is afgelegen en onbemand. De uitbating gebeurt vanop afstand in het bezoekerscentrum te Kemmel. Er is een digitale verbinding met de site. De openingstijden worden meegedeeld op onze website en die van onze partners en op onze gedrukte media. De site is vlot bereikbaar en aangeduid met borden. Op wandelafstand is er parking voorzien voor fietsen, auto's en autobussen. Toegang verloopt via het scannen van een ticket aan de automatische poort. De verkoop van tickets gebeurt in het bezoekerscentrum en op enkele andere verkooppunten in de gemeenten. Een digitale toegangsvorm ter plaatse wordt bestudeerd.

De site is privé eigendom maar er is een gebruiksovereenkomst met de eigenaar die loopt voor meer dan 15 jaar. De gemeente staat zo in voor het beheer en het onderhoud van de site, een mooie vorm van privé en publieke samenwerking. De educatieve ontsluiting is uitdrukkelijk vermeld in deze overeenkomst. Samen met onroerend erfgoed en ANB werd een onderhoudsplan opgemaakt. Tweewekelijks wordt de site onderhouden door een gespecialiseerde aannemer (cfr vlechtwerk), en dit in opdracht van de gemeente. Gezien het hoge bezoekersaantal is een regelmatig toezicht zeker nodig. De opmaak van het nieuwe beheersplan biedt ons de kans om dit alles nog te verfijnen.

Om de site te kunnen bezoeken, dient men – als groep- vooraf te reserveren. Hierdoor kunnen we de druk op de site enigszins spreiden. De aanwezig parking laat ook maar een beperkte parkeercapaciteit toe. De plek ligt in agrarisch waardevol landschap. Grote infrastructurele ingrepen zijn er niet mogelijk. De site dient te voet benaderd te worden. Met het tweewekelijkse onderhoud van het vlechtwerk wordt kort op de bal gespeeld : eventuele verstoring wordt onmiddellijk aangepakt.

c) de netwerking en complementariteit met andere sites die erkend zijn als open erfgoed.

Het goed maakt deel uit van een netwerk dat specifiek gericht is op erfgoedontsluiting. De site is onderdeel van 2 netwerken, enerzijds van het netwerk 'Oorlog en vrede', van de provincie West- Vlaanderen, anderzijds van het netwerk van Herita 'Open Monumenten'. Zo staat er aan de parking een ankerbord met een overzichtsplan van de andere erfgoedsites in de Westhoek. Toeristische diensten en herinneringspartners in de regio en in heel Vlaanderen, sturen bezoekers door naar deze site. Het is de enige site in de regio met een 'loopgravenbeleving' in het open landschap.

4. Het goed is, in de mate dat de verplichtingen van de bescherming dat toelaten, integraal toegankelijk voor bezoekers. Daarvoor moet een advies over toegankelijkheid gevraagd worden aan de instantie die erkend is door de Vlaamse regering.

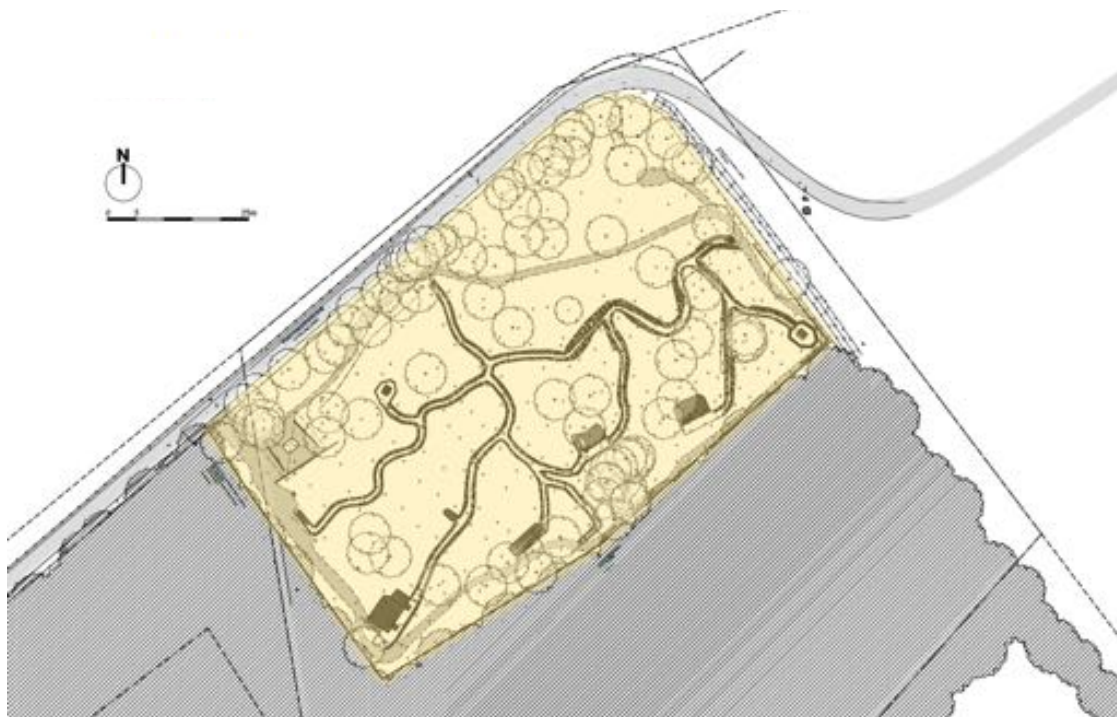
De site werd de voorbije jaren met middelen van Toerisme Vlaanderen, zie impulssubsidie Groote Oorlog, verder op punt gezet. Een verplicht toegankelijkheidsadvies werd ingewonnen bij Inter. In het verlengde van dit advies en in nauwe samenspraak met Inter, werden volgende extra maatregelen genomen:

- Er werd een nieuw pad aangelegd welke de site rondom ontsluit;
- Er werd een verlaagd plateau aangelegd bij één van de ingangen van de loopgraven zodat personen in een rolstoel een inkijk hebben in de loopgraven;
- Er werd een nieuwe infotafel geplaatst met een overzichtsplan waarvan de 'look and feel' aansluit bij de wensen van personen met een visuele beperking;
- De toegangspoort bevat een extra deur waarlangs personen in een rolstoel de site met een begeleider kunnen betreden;

5.2. ZEN-erfgoed

ZEN-erfgoed staat voor beschermd erfgoed Zonder Economisch Nut. Dit wil zeggen dat de eigenaar of beheerder geen opbrengst of nut heeft bij het gebruik en beheer ervan. ZEN-erfgoed wordt formeel erkend in een beheerplan, waarna een verhoogde erfgoedpremie kan worden aangevraagd. Binnen de afgebakende bescherming wordt het volledige opengestelde gedeelte erkend als ZEN-erfgoed, goedgekeurd op het afdelingsoverleg Agentschap Onroerend Erfgoed d.d. 05/09/2018.

De erfgoedsite is uniek en bevat zowel verschillende waardevolle bouwkundige als landschappelijke elementen. Tot op vandaag is een deel van het beschermde perceel geëxploiteerd en publiek toegankelijk. Hoewel de loopgrachten gereconstrueerd zijn, bevinden ze zich op het oorspronkelijke tracé. De bouwkundige elementen (bunkers, mijnschachten, loopgraven...) en landschappelijke erfgoedelementen (open zicht op het oorlogslandschap, bomen die verwijzen naar *Bois Quarante...*), zijn in elkaar verweven en vormen een waardevol oorlogsrelict dat als openluchtmuseum kan worden beschouwd. Omwille van deze verwevenheid en de unieke historische en sociaal-culturele waarde van de site wordt het volledige publiek opengestelde gedeelte van Bayernwald, zoals weergegeven op onderstaande kaart, te aanzien als ZEN-erfgoed.

Figuur 92 - Aanduiding ZEN-erfgoed (geel)

6. Maatregelen

De beheermaatregelen die volgen vloeien voort uit de doelstellingen uit het voorgaande hoofdstuk en zijn opgemaakt in tabelvorm. Per onderdeel worden de verschillende maatregelen opgelijst en wordt indien van toepassing verwezen naar de codering van de inventarisatie. De laatste kolommen van de tabellen geven telkens aan of een handeling eenmalig of terugkerend is, en binnen welke periode ze dient te worden uitgevoerd. Volgende termijnen worden gehanteerd:

- D Dringend
- KT Korte termijn
- MLT Middelrange termijn
- LT Lange termijn
- DO Duurzaam onderhoud

6.1. Herstel, instandhouding en duurzaam onderhoud van het bouwkundig erfgoed

De verschillende bouwkundige elementen dienen te worden geconsolideerd in hun huidige toestand. Hierbij is het belangrijk om de constructies te beschermen tegen vandalisme. Hiervoor kunnen de ingangen van de bunkers bijvoorbeeld tijdelijk afgesloten worden. Belangrijk hierbij is dat alle ingrepen reversibel zijn. Restauratiewerken worden steeds uitgevoerd met de oorspronkelijke materialen.

Bouwkundig erfgoed	CODE	MAATREGELEN	EENMALIG	TERUGKEREND	VRIJSTELLING TOELATING	TERMIJN
<i>Bunkers</i>	B1-4	Herstel betonstenen en metselwerk		x		DO
		Herstel van betonscheuren		x		DO
		Herstel van lateiprofielen		x		DO
		Openhouden van de toegangsopeningen (periodiek wegnemen van voorkomelijk (blad)afval of zand/grond)		x	x	DO
		Verwijderen van loshangende delen i.f.v. veiligheid, dergelijke delen worden in een gemeentelijk depot bewaart in afwachting van eventuele restauratie.		x	x	DO
		Herstel en behandeling tegen corrosie van metalen elementen (wapening, latei)		x		DO
		Periodiek verwijderen van onkruiden/bladval/afval		x	x	DO
<i>Mijnschachten</i>	Berta 4/5	In stand houden van de schachtopening		x		DO
		In stand houden van het metalen rooster en balustrade i.f.v. veiligheid		x		DO
		Herstel en instandhouding van het houten schachthuis		x		DO
		Periodiek onderhoud van de pomp		x	x	DO
		Instandhouding en herstel van de gecementeerde zandzakken t.h.v. het maaiveld		x		DO
		Periodiek verwijderen van onkruiden/bladval/afval		x	x	DO
<i>Loopgraven</i>	/	Periodiek herstel van het houten vlechtwerk		x		DO
		Instandhouding en herstel van de houten plankenvloer		x		DO
		Instandhouding en herstel van de gecementeerde zandzakken t.h.v. het maaiveld		x		DO
		Periodiek verwijderen van onkruiden/bladval/afval		x	x	DO

6.2. Landschappelijke inpassing van de historische site

Landsch. erfgoed	CODE	MAATREGELEN	EENMALIG	TERUGKEREND	VRIJSTELLING TOELATING	TERMIJN
<i>Bomen</i>	BO1-95	Instandhouding en aangepast beheer van de bomen door een erkend boomverzorger		x	x	DO
		Periodiek nazicht van de markante bomen door een erkend boomverzorger, met rapportering		Om de 3 jaar	x	DO
		Aangepast snoei-beheer van de markante bomen door een erkend boomverzorger in functie van instandhouding en veiligheid		x	x	DO
		Rooien en afvoeren van dode, instabiele bomen of risicobomen, in functie van veiligheid	Indien vereist		x	DO
		Rooien en afvoeren van spontaan gevestigde bomen/opslag aan de straatzijde in functie van de zichten	x		x	DO
		Heraanplant van gerooide solitaire bomen met Quercus robur, Acer campestre, Ulmus laevis of Carpinus betulus 18/20	Indien vereist			DO
<i>Boszone</i>	/	Instellen van een duurzaam bosbeheer		x		DO
		Vrijwaren van het huidige maaiveldreliëf i.f.v. het aanwezige bodemarchief		x		DO
<i>Randen</i>	/	Herstel van de bestaande afsluiting met dezelfde materialen als op heden	x		x	KT
		Leveren en plaatsen van een nieuwe afsluiting a.d.h.v. een gedetailleerd ontwerp	x			LT
<i>Grasland</i>	/	Intensief maaibeheer van de graszones waar hoge betreding gewenst is		x	x	DO
		Half-intensief maaibeheer van boomspiegels/stroken en waar een lage betredingsdruk gewenst is		Indien vereist	x	DO
		Periodiek verwijderen van spontane opslag en ongewenste gewassen		x	x	DO
<i>Zichten</i>	/	Vrijwaren van de open zichten op het voormalige oorlogslandschap door middel van periodiek verwijderen van spontane vegetatie en het voorzien van een voldoende open afsluiting		x	x	DO

6.3. Optimaliseren van de interne circulatie, integrale toegankelijkheid en recreatieve ontsluiting

Ontsluiting	CODE	MAATREGELEN	EENMALIG	TERUGKEREND	VRIJSTELLING TOELATING	TERMIJN
<i>Inkom</i>	/	Herinrichting van een in- en uitgang, aansluitend op de shelter	x			LT
		Herinrichting van een shelter, aansluitend op de toegang, passend binnen de historische context van de site, aan de hand van een gedetailleerd ontwerp	x			LT
<i>Circulatie</i>	/	Optimaliseren van het circulatietracé	x			LT
		Herinrichting van de paden in halfverharding (of gemaaide paden), breedte 150 cm	x			DO
<i>Duiding</i>	/	Integratie van passende en uniforme informatiedragers aan de hand van een gedetailleerd ontwerp	x			LT
<i>Boszone</i>	/	Openstellen en inrichten van een tracé doorheen de boszone	x			LT
<i>Mijngangen</i>	/	Inrichting en integratie van een bovengrondse constructie ter evocatie mijngangen	x			LT
		Belijning van het tracé van de aanwezige mijngangen, op maaiveldniveau	x			LT

7. Opvolging en evaluatie

7.1. Restauratiewerken

Na de goedkeuring van het beheerplan kunnen de nodige restauratiedossiers worden opgemaakt en voor advies worden ingediend bij het Agentschap Onroerend Erfgoed. De restauratiewerken worden gefaseerd naar dringendheid. Bij de opmaak van het restauratiedossier worden de richtlijnen van het agentschap gevolgd i.f.v. de aanvraag tot erfgoedpremie. Na goedkeuring vanuit het agentschap kunnen de werken worden aanbesteed en uitgevoerd.

De fasering en opmaak van restauratiedossiers wordt gewaarborgd door de gemeente Heuvelland. Bij voorkeur komt zij 1x per jaar samen met de vertegenwoordigers van alle betrokken partijen, in het bijzonder het agentschap Onroerend Erfgoed. De uitgevoerde en geplande werkzaamheden worden in een rapport opgelijst.

Tijdens de uitvoering worden op regelmatige tijdstippen de nodige werfvergaderingen georganiseerd waarop de voortgang van de restauratie- en herinrichtingswerkzaamheden worden besproken. Het agentschap Onroerend Erfgoed is hier indien nodig aanwezig. Indien onvoorziene omstandigheden zich voordoen of de beheersmaatregelen bijgestuurd moeten worden, zal steeds tijdig advies ingewonnen worden bij het agentschap. Na het beëindigen van de werken wordt een restauratierapport met foto's overhandigd aan het agentschap.

Na het beëindigen van de werken (ten laatste 6 maanden na de afronding), wordt door de ontwerper een kopie van het restauratierapport overhandigd aan het agentschap Onroerend Erfgoed, met daarin alle documenten die het agentschap nodig heeft om de uitgevoerde maatregelen te beoordelen: de aard van de werkzaamheden (met verwijzing naar het beheersplan), plaats waar ze werden uitgevoerd, de datum en het resultaat. De rapporten zullen van foto's worden voorzien, zodat de evolutie van het onroerend erfgoed in beeld kan worden gebracht.

7.2. Onderhoud en beheer

Terugkerende beheermaatregelen en onderhoudswerken worden door stuurgroep en de beheerder(s) van de site iedere vijf jaar geëvalueerd en getoetst aan het beheerplan. Hiervoor wordt een plaatsbezoek ingepland waarvoor het agentschap Onroerend Erfgoed wordt uitgenodigd, waarop de onderhoudswerkzaamheden van de voorbije 5 jaar worden geëvalueerd en de nodige werken voor de komende 5 jaar worden bepaald. Hierna wordt telkens een verslag met fotoreportage opgemaakt en naar alle partijen verstuurd.

7.2.1. Inspecties door Monumentenwacht

Fasering:

Driejaarlijkse evaluatie

Beschrijving:

Op basis van deze regelmatige inspecties van exterieur en interieur (ca. elke 3 jaar) maken de gespecialiseerde Monumentenwachters een overzichtelijk rapport op, waarin de specifieke problemen en eventuele onderhoudstips opgenomen zijn. Dit rapport wordt overgemaakt aan de eigenaar (en de gebruiker) van het goed. Dringende opmerkingen worden door de eigenaar steeds gerapporteerd aan het agentschap Onroerend Erfgoed en opgevolgd en/of verholpen. De inspectierapporten zullen telkens worden toegevoegd als bijlage aan het beheersplan en door de eigenaar in hun archief worden bewaard.

7.2.2. Vijfjaarlijkse stand van zaken en plan van aanpak

Fasering:

Vijfjaarlijkse evaluatie

Beschrijving:

In functie van het regulier onderhoud en na eventuele restauratiewerken, zal het onderhoud en beheer van de volledige site elke vijf jaar grondig gecontroleerd worden. Hierbij neemt de gemeente initiatief en contact op met het agentschap Onroerend Erfgoed voor een evaluatie ter plekke. In de eerste plaats worden de onderhoudswerkzaamheden van de voorbij 5 jaar overlopen en de resultaten geëvalueerd. Aan de hand van een rondgang ter plekke en het rapport van Monumentenwacht wordt de bestaande toestand van de bouwkundige elementen geïnspecteerd en worden de nodige onderhoudswerken voor de komende vijf jaar bepaald. Het agentschap Onroerend Erfgoed zal de beheerder adviseren omtrent de premiegerechtigheid van de noodzakelijke werkzaamheden.

De beheerder en het Agentschap maken een verslag op van deze samenkomst waarin de huidige staat van de site in woord en beeld beschreven staat, met als conclusie de onderhoudswerken die de komende vijf jaar uitgevoerd moeten worden en welke stappen hiervoor ondernomen moeten worden (aanstellen ontwerper, aanvraag premie, ...). In functie van de opvolging van het onderhoud wordt aangeraden om het onderhoudslogboek te hanteren zoals opgemaakt door het agentschap Onroerend Erfgoed. Dit is te raadplegen op <https://www.onroenderfgoed.be/het-onderhoudslogboek>.

8. Bijlagen

Perimeter van gebied waarvoor beheerplan wordt opgemaakt	Bijlage 1
Lijst van geplande werkzaamheden	Zie hoofdstuk 6
Lijst van handelingen waarvan de uitvoering vrijgesteld zal zijn van toelating	Zie hoofdstuk 6
Lijst van ZEN-erfgoed met aanduiding op kaart	Zie hoofdstuk 5
Lijst van open erfgoed met aanduiding op kaart	N.v.t.
Lijst van ontsluitingswerken voor open erfgoed	N.v.t.
Lijst van werken aan bomen en struiken waarvoor toelating nodig is	Zie hoofdstuk 6
Lijst van cultuurgoederen	N.v.t.
Lijst van geplande werkzaamheden aan een orgel dat dateert van na de Eerste Wereldoorlog	N.v.t.
Inventarisatieplannen	Bijlage 2
Doelstellingenkaart	Bijlage 3
Gebruiksovereenkomst Bayernwaldsite	Bijlage 4
Verslag erkenningscommissie Open Erfgoed 2 juli 2019	Bijlage 5

